

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Pedagogers medvetna språkarbete

– en kvalitativ studie kring språkstimulans i förskolan

Elisa Tolonen & Elin Tyrberg

Examensarbete 10 poäng, LAU350

Handledare: Ulla Berglindh

Rapportnummer: VT07-2611-143

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ABSTRACT

Titel	Pedagogers medvetna språkarbete – en kvalitativ studie kring språkstimulans i förskolan.
Författare	Elisa Tolonen & Elin Tyrberg
Termin och år	Vårterminen 2007
Kursansvarig institution	Sociologiska institutionen vid Göteborgs Universitet
Handledare	Ulla Berglindh
Examinator	Liss Kerstin Sylvén
Rapportnummer	VT07-2611-143
Syfte	Syftet med arbetet är att undersöka hur man i förskolan kan arbeta medvetet med barns språkutveckling och hur pedagogers förhållningssätt till språkutveckling kan påverka deras arbetssätt.
Frågeställningar	Hur uppfattar pedagogerna begreppet språk? Hur arbetar pedagogerna för att främja barnens språkutveckling? Hur dokumenteras och utvärderas arbetet? Vilka påverkansfaktorer kan det finnas för barnens språkutveckling?
Metod	Vi har genomfört två kvalitativa intervjuer på två skilda förskolor. Vår analysering av resultatet har genomförts utifrån ett hermeneutiskt perspektiv.
Resultat	Vårt resultat ger en insyn i respondenternas arbetsmetoder och hur deras förhållningssätt till språket kan påverka deras undervisning. Begreppet förklarades på skilda sätt, men uppfattningen av begreppet visade på likheter i behovet. Båda respondenterna arbetade medvetet med barns språkutveckling med barnets perspektiv i fokus. Dokumentation och utvärderingen genomfördes i respektive arbetslag där barnens delaktighet involverades i processen. Påverkansfaktorer i arbetet relaterades av respondenterna till gruppstorlekens betydelse. Språkets relevans för det livslånga lärandet börjar formellt i förskolan där pedagogers medvetenhet i barns språkutveckling bidrar till en bra start i livet.
Nyckelord:	Språkutveckling. Förskola. Pedagog. Medvetenhet. Samspel.

FÖRORD

Detta arbete har varit lärorikt och intressant att genomföra. Språket är ett verktyg för kommunikation med andra och vi hoppas att vi genom detta arbete kan erbjuda läsaren möjligheter till att finna vägar i att stimulera barns språkutveckling både i förskoleverksamheten samt i hemmen.

Upplägget av detta examensarbete har varit av den karaktär att vi har delat in litteraturen i olika ansvarsområden för att kunna ta del av så mycket forskning som möjligt. Vi har mestadels skrivit texten var för sig för att sedan diskutera och bearbeta igenom innehållet tillsammans. Avsikten var att vi på detta sätt lättare kunde delge vår kunskap och våra tankar för varandra. Var och en tog ansvar för var sin intervjutranskribering, Tyrberg hade ansvar för intervju 1 och Tolonen för intervju 2. För övrigt har vi djupbearbetat intervjuerna tillsammans. Detta examensarbete har varit till stor hjälp inför vår framtid som nyexaminerade lärare.

Innan Du som läsare tar del av innehållet, vill vi gärna ta tillfället i akt för att tacka de medverkande förskollärarna då ni har bidragit till att vi har ett fått övergripande och innehållsrikt material till vår undersökning.

Göteborg 2007-05-28

Elisa Tolonen

Göteborg 2007-05-28

Elin Tyrberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	5
1.1 PROBLEMMOMRÅDE.....	6
2 SYFTE	7
2.1 FRÅGESTÄLLNINGAR:.....	7
3 LITTERATURGENOMGÅNG	8
3.1 LÄROPLANEN FÖR FÖRSKOLAN	8
3.2 PEDAGOGENS ANSVAR OCH UPPDRAG	8
3.3 FN:S BARNKONVENTION	9
3.4 SPRÅKLIG MEDVETENHET.....	9
3.4.1 Språkets delar	10
3.4.2 Språkets funktion.....	10
3.4.3 Vikten av tidig språkstimulering	11
3.5 SPRÅK I FÖRSKOLAN.....	12
3.6 PEDAGOGISK DOKUMENTATION OCH UTVÄRDERING	14
3.7 SAMMANFATTNING AV LITTERATUREN	15
4 METOD	16
4.1 FORSKNINGSANSATS	16
4.2 URVAL	17
4.3 DATAINSAMLINGSMETOD.....	17
4.4 PROCEDUR.....	19
4.5 DATABEARBETNING	19
4.6 TILLFÖRLITLIGHET	20
4.7 ETIK	22
5 RESULTAT	23
5.1 BEGREPPSDEFINITION.....	24
5.1.1 Vikten av språket.....	24
5.2 PEDAGOGERNAS ARBETSSÄTT	25
5.2.1 Q projektet & arbetslaget som verktyg	25
5.2.2 Delar i språkundervisning.....	25
5.2.3 Miljöns betydelse.....	27
5.3 DOKUMENTATIONEN AV ARBETET.....	28
5.3.1 Observationer	28
5.3.2 Språkanalys.....	28
5.3.3 Pedagogisk reflektion	29
5.4 PÅVERKANSAKTORER.....	30
5.4.1 Pedagogens förhållningssätt	30
5.4.2 Barnens utveckling	30
5.5 SAMMANFATTNING AV RESULTAT	32
6 DISKUSSION	33
6.1 METODDISKUSSION	33
6.2 SPRÅKET SOM UPPDRAG	34
6.2.1 Begreppet språk	34
6.2.2 Pedagogernas arbetssätt	34
6.2.3 Dokumentationen av arbetet	35
6.2.4 Pedagogiska påverkansfaktorer	36
6.3 SLUTSATSER.....	37
6.4 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	39
7 KÄLLFÖRTECKNING	40
BILAGA 1 – INTERVJUGUIDE	42

1 INLEDNING

Förskolan är en verksamhet där en del barn tillbringar en stor del av sin vakna tid. Idag tillhör förskolan skolväsendet i och med att verksamheten från och med år 1998 fick en egen gällande läroplan utfärdad av Utbildningsdepartementet. Utifrån den svenska skollagen ska läroplanen för förskolan, Lpfö98, utgöra en grund i den pedagogiska verksamheten där strävansmålen kan tolkas som stöd för barns utveckling till ansvarsfulla samhällsmedborgare. En del av förskolans uppdrag beskrivs i det följande:

Förmågan att kunna kommunicera, söka ny kunskap och kunna samarbeta är nödvändig i ett samhälle präglad av ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Förskolan skall lägga grunden till att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver (Utbildningsdepartementet, 1998:5).

Dagens samhälle kan ses som demokratiskt och tekniskt, vilket kan innebära att förskolans/skolans uppdrag i att stödja barns språkutveckling ökar. Vi anser att den demokratiska tanken innefattar människors möjligheter till medbestämmande, delaktighet och inflytande i samhällsutvecklingen. Språket är ett verktyg för förståelse och interaktion med andra, vilket vi tror är grunden för individens känsla för delaktighet och inflytande. För att åstadkomma detta förväntas det att människan bör behärska språket då samhällets funktioner kräver detta, till exempel tekniken. Tekniken är en funktion som inte skulle kunna existera utan språket då den grundar sig på det textbaserade/skriftliga regelsystemet. Språket är inte enbart av intresse i de samhälliga perspektiven utan även för den enskildes behov av individuell och social utveckling.

Arnqvist (1993:14) menar att språket är ett socialt fenomen som används som uttrycksmedel och kontaktskapande. Det lilla barnet använder sig av kroppsspråk och ljud för att uttrycka sig i kommunikationen med andra. Genom att vi är lyhörda för barnets behov påbörjas ett ömsesidigt samspel där barnets förståelse för kommunikationen med omvärlden ökar (Söderbergh, 1988). Vi tror att om barnens deltagande i samspelet med andra ger dem en känsla av tillhörighet och mening, stärks lusten för att lära. Människan ses som en kompetent individ med en egen vilja att söka kunskap och utveckling utefter sina egna förutsättningar och intressen. Vardagens olika möten erbjuder barnen möjligheter till inläring då vi anser att vi lär hela tiden, lärandet är situerat och beroende på vad omgivningen erbjuder.

Förskolan som institution har ett enormt ansvar i att stödja barnens språkliga utveckling, då det enligt Abrahamsson & Hyltenstam (2003: kap 2) finns en kritisk period i förhållande till barns ålder, vilket författarna menar är avgörande hur barnet utvecklas i sin språkliga förmåga. Vi anser att språket har en avgörande del i den sociala samvaron i förskolan där barnen tolkar andras budskap genom interaktion i leken med andra. Människan strävar efter att göra sig förstådd och förstå andra i samspelet med omvärlden, vilket för barnen oftast innefattar leken. Glädjen över leken bildar en naturlig lärandemiljö för språkstimulans. Språket är ett verktyg för barnen att dels förstå varandra samt förstå lekens och samhällets normsystem. Hur kan man i förskolan stimulera barns språkutveckling och vad är språk egentligen?

1.1 Problemområde

Barnen börjar i tidig ålder att förmedla sina känslor och tankar. Enligt läroplanen för förskolan, Lpfö98, ska varje barn ges möjligheter till att påverka sin situation genom att kunna säga sin mening. I dagens samhälle kan man i förskoleverksamheten finna att en del personal inte har grundläggande pedagogisk utbildning, vilket vi anser är en av grundförutsättningarna för att erbjuda barnen möjligheter till ett livslångt lärande. Trots adekvat utbildning hos personalen kan undervisningen även variera mellan olika förskolor. Vi undrar om det beror på bristande möjligheter till kompetensutveckling eller skillnader i förhållningssätt? Har verksamheten i stort tillräcklig insyn gällande nyare forskning i till exempel barns språkutveckling?

Vårt arbete handlar om barns språkutveckling, vilket vi tror kan tänkas ha en varierad betydelse för olika förskolor. Under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU), har vi varit placerade i förskolor där antalet barn som har svenska som modersmål eller andraspråk varit varierat. Vi har uppmärksammat att vissa förskolor med flertalet barn med svenska som modersmål inte stimuleras tillräckligt i språkundervisningen jämfört med förskolor där det övervägande antalet barn har annat modersmål. Vår uppfattning är att behovet av språkstimulans finns hos alla barn oavsett modersmål, men att det kan finnas skillnader i behoven. Därför har vi valt att undersöka språket i förskolan, oavsett ursprung, då vi är intresserade av hur man kan arbeta för att samtliga barns behov i språket tillgodoses. Vi har valt att undersöka medvetna arbetssätt i språkundervisning genom att undersöka förskolors arbetssätt genom Q projektet¹.

---

¹Q projektet är ett kvalitetsutvecklingsprojekt som bedrivs i samverkan av Myndigheten för skolutveckling, Lärarförbundet, Göteborgs universitet och sju kommuner i Västra Götalandsregionen. Mer utförlig beskrivning på sidan 17.

2 SYFTE

Syftet med arbetet är att undersöka hur man i förskolan kan arbeta medvetet med barns språkutveckling och hur pedagogers förhållningssätt till språkutveckling kan påverka deras arbetssätt. Vilka mål har pedagogerna och vilka förutsättningar har barnen för språkstimulans och hur tar man tillvara på dessa förutsättningar?

2.1 Frågeställningar:

Hur uppfattar pedagogerna begreppet språk?

Hur arbetar pedagogerna för att främja barnens språkutveckling?

Hur dokumenteras och utvärderas arbetet?

Vilka påverkansfaktorer kan det finnas för barnens språkutveckling?

3 LITTERATURGENOMGÅNG

Litteraturgenomgången indelas på följande sätt. Den påbörjas med kopplingar till styrdokument vilka vi anser relaterar till ämnet och förskolan. Därefter beskrivs språket som begrepp och som funktion, därpå presenteras den tidiga språkstimulansens betydelse för barns språk utifrån tidigare forskning. I avsnitt 3:5 uppmärksammas språkets relevans i förskolan samt vikten av medvetna pedagogiska redskap, dokumentation samt utvärdering. Vi har i detta arbete utgått utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärande och språkutveckling.

3.1 Läroplanen för förskolan

Läroplanen för förskolan, Lpfö98, (Utbildningsdepartementet, 1998) betonar vikten av ett lustfyllt och livslångt lärande. Förskolan ska lägga grunden för det livslånga lärandet och därmed erbjuda barnen förutsättningar till att möta framtidens föränderliga samhälle. Den pedagogiska verksamheten ska anpassas så att alla barn kan delta utifrån sina förutsättningar.

Förskolans mål att sträva mot innefattar att varje barn ”Utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar” (Utbildningsdepartementet, 1998 s.9).

Vidare beskrivs förskolans uppdrag i det livslånga lärandet:

Lärandet skall baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen skall ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande. /---/Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen (Utbildningsdepartementet, 1998 s.6).

3.2 Pedagogens ansvar och uppdrag

Läroplanen för förskolan anger endast mål att sträva mot och därmed inte tillvägagångssätt för hur varje enskild pedagog ska arbeta mot dessa strävansmål. Pedagogernas främsta uppgift är att anpassa undervisningen så att alla barn kan delta utifrån sina förutsättningar. I riktlinjerna ska alla som arbetar i förskolan ”verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras” (Utbildningsdepartementet, 1998 s.11).

Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen:

Utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga, upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker, ställs inför utmaningar som stimulerar lusten att erövra nya färdigheter, erfarenheter och kunskaper, får stöd och stimulans i sin sociala utveckling, ges goda förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen, får stöd och stimulans i sin språk- och kommunikationsutveckling... (Utbildningsdepartementet, 1998 s.10)

3.3 FN:s barnkonvention

FN konventionen om barns rättigheter bildades av FN:s generalförsamling 1989 som ett led i att skydda barns rättigheter. De länder som har godkänt och skrivit under konventionen har förbundit sig att följa de bestämmelser som finns reglerade i den och därmed blir konventionen införlivad i ländernas lagstiftning. Möjligheter finns dock att acceptera vissa delar och lämna in reservationer mot delar av konventionen som landet inte kan införliva eller godkänna i sin lagstiftning.

Artikel 12 i barnkonventionen beskriver att:

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Kallin, 2003 s.39).

Artikel 13 nämner att:

Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer (Kallin, 2003 s.39).

Artiklarna beskriver barnets rättigheter till självständighet genom att kunna påverka allt som rör det enskilda barnet, likaså att betydelsen för barnets åsikter bör relateras till barnets ålder och mognad. Språket är för barnet ett sätt att förmedla sig, men artiklarna beskriver även rättigheter att på andra sätt förmedla sig beroende på vilka förutsättningar barnet har. Artikel 13 tar upp möjligheten att barnet har rätt att tillgodogöra sig information utefter sina egna förutsättningar, barnet måste få tillgång till valfritt uttrycksmedel. Artiklarna innebär att barnet bör erkännas som en fullvärdig medborgare i det samhället som barnet är delaktigt i. Förskolan är en del av samhället och barnens möjligheter till fritt uttryckande kan tänkas följa konventionen då förskolans mål att sträva mot innefattar att varje barn skall ”utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation” (Lpfö s. 11).

3.4 Språklig medvetenhet

Strömqvist (2002:31) nämner att människan skiljer sig från andra arter genom att ha ett medvetet och intellektuellt språk. Språket är enligt honom en nödvändighet för att kunna delta i de kulturella sammanhang man är delaktig i. Begreppet språk beskrivs av Myndigheten för skolutveckling (2003) som ett medel till att kunna utvecklas, det betonas att: ”Förmågan att uttrycka sig själv och förstå andra, liksom tänkande och reflektion är kärnan i begreppet språkutveckling” (s.120).

Det sociokulturella perspektivet förespråkar samspelets betydelse i ett situerat lärande. Med detta menar Säljö (2000) att barn lär i sin interaktion genom kommunikationen i språket med andra i ett sammanhang. I den språkliga interaktionen används enligt detta perspektiv olika redskap eller verktyg som medel för förståelsen av vår omvärld. Författaren menar att dessa medel är intellektuella genom att de innefattar tidigare generationers erfarenheter och

vidareförs till nästa generation genom kommunikation. Man bildar ny kunskap då man lär av varandras erfarenheter genom språket. Författaren skriver att, "Det är genom kommunikation som sociokulturella resurser skapas men det är också genom kommunikation som de förs vidare" (s.45).

Pramling Samuelsson & Sheridan (2006:71-74) menar att språkutvecklingen är beroende på vad omgivningen erbjuder barnet och att den sociala samvaron med andra grundar sig i kommunikationsförmågan. Författarna hävdar att språkutvecklingen hänger ihop med identitetsutvecklingen då barnet genom språket kan hävda sig själv inför andra. De menar att barn börjar kommunicera med sin omvärld redan från födseln genom till exempel kroppsspråk, joller och känslouttryck.

3.4.1 Språkets delar

Arnqvist (1993:13) menar att språket är uppdelat i muntlig och icke muntlig kommunikation som enligt honom innefattar följande:

Muntlig kommunikation	– Språklig. Endast orden och ordens betydelse. – Icke språklig. Röstlägen, tonhöjd, betoningar, den känslomässiga tonen.
Icke muntlig kommunikation	– Språklig. Teckensystem och teckenspråk. – Icke språklig aspekt. Gester, mimik och blickar.

Svensson (1998:12-13) hävdar att språket är ett verktyg för kommunikation. Författaren menar att "Språket är ett komplett och dynamiskt system av symboler, vilket gör det möjligt att använda det på ett varierat sätt för att kommunicera" (s.12). Lindö (2002:80) skriver om kroppsspråket, talspråket och skriftspråket. Kroppsspråket står för förmedling av mening med rörelser. Talspråket är ljud sammansättningen av ord/bokstäver medan skriftspråket är talspråket omkodat till olika sorters skriftspråk. Allwood (2002:14) skiljer däremot det mänskliga språket från människans kroppsspråk. Författaren menar att ett talat språk är medvetet och avsiktligt medan kroppsspråket oftast kan vara omedvetet för individen själv. Han menar även att individen kan påverkas omedvetet beroende på hur denne tolkar och uppfattar andras kroppsspråk.

3.4.2 Språkets funktion

Enligt det sociokulturella perspektivet på barns språkutveckling anser Vygotskij (1934: kap 7) att språkets grundläggande funktion är kommunikation som är ett verktyg för individers samspel i ett sociokulturellt sammanhang. Han har i sin forskning kommit fram till att barnet har ett inre språk som kan relateras till tanken och som är förstadiet till det yttre språket. Vidare diskuterar han en del kring tänkande och språk då han menar att om det inte finns social kommunikation så sker ingen utveckling av tänkandet, förstadiet blir inte stimulerat. Emellertid menar Vygotskij att språk och tänkande har olika utgångspunkter då han tar upp att orden inte kan relateras till tanken om orden saknar betydelse. Han anser att barnet bildar associationer till orden, vilka kan förändras genom förstärkning eller försvagning av ordens betydelse under barnets utveckling.

Även Arnqvist (1993), Bjar & Liberg (2003:18-19) och Svensson (1998:11) menar att språkets första, primära mening är att förmedla olika budskap i sitt kontaktskapande. Författarna hävdar att barn använder språket till att föra fram sina egna behov, känslor och attityder till omgivningen samt att språket är nödvändigt för människans hela utveckling. De tar upp språkets betydelse för att vi människor ska förstå vår omvärld och den kultur vi lever i. Språket är även ett hjälpmedel i att lösa problem och som utvecklar våra tankar och på så vis erbjuds vi möjligheten i att fundera och reflektera över problem. Arnqvist (1993) skriver att, "Det är med språket som verktyg som det mänskliga tänkandet utvecklas" (s.36).

Språket är enligt Säljö (2000: kap 10) ett medel till att dela och samla på sig erfarenheter och kunskap med andra i ett sammanhang. Med detta menar författaren att individen med hjälp av språket kan låna andras kunskaper och erfarenheter då individens kunskaper är begränsade inom ett visst område. Genom att kunna göra sig förstådd och förstå andra med hjälp av ett språk bildas förutsättningar till att kunskap förmedlas och assimileras. Med detta menar författaren att människans kunskap kan anses vara språklig. Språkets funktioner sammanfattas av Lindö (2002:82-83) till fyra kategorier där den kommunikativa aspekten syftar på avsikter för människan att stärka sin identitet, dela erfarenheter och skapa gemenskap, informationsutbyte och kunskapssökande samt för att kunna påverka sin tillvaro.

3.4.3 Vikten av tidig språkstimulering

I en doktorsavhandling (Svensson, 1993) kring barns behov av tidig språkstimulans undersöktes barns språkliga miljöer i sina hem. Författaren betonar att barn är i behov av språkstimulans redan i sina första levnadsår då hennes resultat visar att barns utveckling i språket är beroende på flera aspekter. Författaren beskriver till exempel de sociala samspelens betydelse där barnens olika förutsättningar till att språka skiljde sig åt beroende på barnens omgivande miljö. Med detta som utgångspunkt hävdar författaren att språkstimulansen är oerhört viktigt för alla barn, då det enligt hennes undersökning visar att barn som har haft begränsad språklig stimulans i sina tidigaste levnadsår blir språkligt försenade och att de av den orsaken riskerar att få svårigheter i sin läs och skrivutveckling.

Även Lindö (2002:87) hävdar att barn i förskoleåldern har stora möjligheter till att lära sig språkets grammatik, författaren menar att denna förmåga avtar vid 6-årsåldern och att grammatiska brister inte kan kompenseras helt senare. Författaren menar att det är oerhört viktigt för den fortsatta läs och skrivutvecklingen att barn i riskzonen uppmärksammas och får det stöd barnet är i behov av.

Detta kan även relateras till det som Myndigheten för skolutveckling (2003) betonar gällande påverkansfaktorer vid bristande språklig stimulans. I rapporten beskrivs den så kallade Matteuseffekten. Matteuseffekten är benämningen för effekten av tidigare förmågors påverkan till den framtida läs och skrivutvecklingen. Barnens förutsättningar i sin språkutveckling är avgörande för hur den fortsatta prognosen blir då förmågor eller oförmågor förstärks senare i skolan. Vidare betonas språkets relevans i barnens perspektivtagande då "Språket är nyckeln till fortsatt lärande, det är i och genom språket som barnens begreppsvärld vidgas" (s.120).

Språklig stimulering i de tidiga barnåren är enligt Abrahamsson & Hyltenstam (2003) av avgörande betydelse för den vidare språkutvecklingen för barnet. Författarna betonar att, "Får inte den mänskliga hjärnan möjlighet att tidigt etablera språkliga funktioner så förblir den oformad eller ostrukturerad" (s 40).

3.5 Språk i förskolan

Dysthe (Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande, 2003:47-50) beskriver språkets betydelse för lärandet utifrån Vygotskijs teorier om lärande och utveckling i ett sociokulturellt sammanhang. Hon menar att det enligt detta synsätt anses att utveckling och lärande först sker i den sociala kontexten genom språket i kommunikationen med andra, för att sedan bearbetas i det inre individuella tänkandet där individen blandar ny kunskap med tidigare kunskap som utvecklas vidare. Det är enligt författaren i samspelet med andra som kommunikationen fungerar som en länk mellan kulturen och vårt tänkande.

Relaterat till förskolan som en kulturell mötesplats menar Liberg (2003) att vuxnas närvarande i dagliga samtal utökar barnens språkliga förmåga i berättandet då den vuxne i interaktionen med barnen kan stödja barnen genom att ställa frågor om det barnen berättar, att följa barnen i deras berättelser. "Det räcker inte med att tala med barnen utan det är hur man gör det som har betydelse för barnens möjlighet att utveckla sitt språk" (s 95). Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003:165) hävdar att det är viktigt att ge barnen tillfällen och möjligheter till att tala och reflektera över ett innehåll i alla möjliga situationer som kan tänkas fånga barnens nyfikenhet. Författaren menar att om pedagogen är lyhörd för barnens funderingar kan pedagogen fånga tillfällen ur barnens vardag för att skapa lärandesituationer.

Lyhördhet enligt Söderberg (1988) handlar om att samtalspartnern till barnet bör kunna stödja, hjälpa och ställa utmanande krav för att stimulera barnet till vidare utveckling i språket. Hon betonar vikten av att ge respons och att introducera språket redan från födseln. Söderberg tar upp att språket med blicken, minspel, ljud och kroppsrörelser från barnen resulterar i att barnet inser att det kan "styra" den vuxne som i sin tur svarar barnet genom samma principer och förutom det även i ord. Hon menar att barnet på detta sätt lär sig språkets och konversationens rollspel. Även Pape (2001:110-111) menar att vuxna kan vara goda språkförebilder genom att ha ett medvetet förhållningssätt till språket. Författaren anser att om man i interaktionen med barnen använder sig av fullständiga meningar så stödjer man barnens språkutveckling. Hon menar att dessa samtal ger förutsättningar både i lärandet och i språket om man i samtalen benämner saker och upplevelser i de sammanhang som barnet är del i.

Även Johansson (2003:142) lyfter fram vardagens möjligheter där pedagogen kan skapa miljöer för lärande och stödja barnen i utvecklandet av begrepp och ord. Johansson menar att det stärker barnens förståelse för språket i det sammanhang som berör barnet. Dessa sammanhang i förskolan påverkas av barnens känsla av trygghet som enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (2006:93) kan stödjas genom att ha återkommande rutiner så att barnen känner till dagens struktur. Förskolans planerade struktur bör även enligt författarna kunna vara flexibel, men samtidigt informativ så att barnen vet vad som kommer att hända vid vissa tidpunkter på dagen.

Pedagogerna måste vara medvetna om sin egen del i undervisningen då deras förhållningssätt enligt Johansson (2003:230) påverkar undervisningen. Författaren menar att det finns variationer i strategier för undervisningen beroende på kunskapsinnehåll, barnen de undervisar och hur de vuxna upplever den befintliga situationen. Författaren hävdar, att det är i mötet med barns livsvärldar, där det kompetenta barnet ses som en tillgång i undervisningen som är avgörande för barnens möjligheter till delaktighet i sitt eget lärande.

Graden av delaktighet påverkar den pedagogiska miljös kvalitet som enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (2006:89) kan förbättras om den är utformad av både barn och pedagoger. Författarna relaterar miljön till det som finns i barnets omgivning på förskolan, förutom den fysiska miljön inkluderar författarna barnets samspel med andra och atmosfären till begreppet. Miljön bör enligt författarna inte vara statisk, den bör vara möjlig att förändra efter innehåll och barnens intresse. Författarna menar att en väl strukturerad verksamhet ger förutsättningar till samspel och kommunikation barn emellan då miljön erbjuder möjligheter till både lugn och ro för lek och andra aktiviteter.

Samspelet i leken kan enligt (Pramling Samuelsson & Sheridan 2006: kap 8-11, Johansson 2003) stimuleras genom att barnen har tillgång till olika material som kan väcka intresse till olika aktiviteter. Erbjudandet av olika material i förskolan som är lättillgängliga för barnen kan enligt författarna skapa miljöer för lärande och lek då barnen frivilligt kan använda sig av materialet. Den pedagogiska stimulansen handlar om att ta vara på det barnen uttrycker i sina aktiviteter. Författarna menar att det i dessa olika uttryckssätt möjliggörs tillfällen för pedagogen till att synliggöra barnens lärande i syfte att barnen på detta sätt kan bli delaktiga i sin egen läroprocess. Vidare anser författarna att man bör uppmärksamma barnen på vad de har lärt sig och på vilket sätt de hade lärt sig, då detta enligt författarna medför att barnen börjar reflektera över sin egen läroprocess. Synliggörandet av barnens eget lärande framhävs även av Johansson (2003:99) där hon pekar på vikten av att synliggöra även övriga barns lärande i gruppen. Mångfalden av tankar bör enligt författaren uppmärksammas då barnen på detta sätt blir medvetna om sitt och andras sätt att tänka. Med detta menar författaren att barnen lär genom att se olika sätt att lära.

Dysthe (Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande, 2003:50-51) nämner Vygotskijs proximala utvecklingszon och dess betydelse för lärandet, denna zon bildar en zon för möjlig utveckling då barnet samspekar med andra mer kunniga barn inom ett visst område. Samspelsfaktorn har enligt författaren stor betydelse för barnets lärande i utvecklingszonen, även Aukrust (Klassrumssamtal, deltagarstrukturer och lärande, 2003:172) anser att detta kan tänkas stödja barnet till att senare kunna dra nytta av den nya kunskapen till andra sammanhang. Författaren påpekar dock att kvalitén i innehållet för lärandet i utvecklingszonen påverkas av om förhållandet mellan initiering, respons och uppföljning är tillfredställande. Omgivningen har enligt författaren betydelse för om barnet utvecklas i den proximala utvecklingszonen med andra då ömsesidigt engagemang krävs.

För att öka det ömsesidiga engagemanget i samvaron med barnen menar Liberg (Möten i skriftspråket, 2003:220) att sagoläsning som innefattar s.k. lässamtal kring sagan är språkstimulerande för barn i olika åldrar. Dessa lässamtal är enligt författaren dekontextualiserade om man vid läsandet diskuterar innehållet med barnen genom att ställa frågor som rör sig bakåt och framåt i texten. Detta kan enligt författaren ge barnen möjligheter till att fundera på vad de tror kommer att hända i sagan utifrån sina tidigare erfarenheter och rikta sin koncentration framåt i sagan. Detta är en bättre metod än att endast läsa sagan och samtala om det man för tillfället läser om.

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003:45) framhåller lekens betydelse för barns lärande och samtal då de betonar att leken skapar miljöer för lärande där barn lär med och av varandra. Författarna menar att barnen utgår från sina erfarenhetsvärldar då de gör sina tolkningar av leken. Kommunikationen i leken framhäver barns tankar som i gruppen bildar olika föreställningar om vad leken kan innefatta. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006:83-88) menar att lekande barn tränar på sin språkliga förmåga då de i leken konstruerar ett innehåll som med hjälp av språket vidareutvecklas. Författarna menar att om det inte finns samförstånd kring lekens innehåll så bryts leken. Väsentligt för allt lärande är barnens förmåga att uttrycka sig. Lindö (2002:97-100) beskriver leken som en aktivitet som är lustfylld och frivillig för barnet. Leken börjar på barnets egna initiativ och barnet kan i till exempel låtsas leken använda sig av sin verklighet, pröva sig fram och bearbeta intryck och upplevelser. Låtsas leken är enligt författaren grunden till att barn utvecklar ett abstrakt tänkande, kreativitet och fantasi då det i lekens föreställande värld omskapas andra symboler för ett specifikt föremål till att bli något annat konkret i sammanhanget.

3.6 Pedagogisk dokumentation och utvärdering

Pramling Samuelsson & Sheridan (2006: kap 14) menar att den pedagogiska kvalitén är beroende på utvärdering av verksamheten. Utvärderingen handlar om hur pedagogerna/verksamheten förhåller sig till de mål och kriterier som finns, styrdokumentet för förskolan. Författarna ser dokumentation som en del av utvärderingen av både verksamheten och barnens utveckling/presentation. Dokumentationen står för synliggörandet av den pedagogiska verksamheten för alla: barn, föräldrar, ledning osv. Författarna skriver om olika sätt att dokumentera på och menar att det är pedagogernas uppgift att dokumentera både det egna arbetet och barnens utveckling.

Den pedagogiska dokumentationen är enligt Taguchi (2000:31- 44) ett verktyg till att följa sin egna samt barnens läroprocess. Författaren anser att dokumentationen är ett sätt för pedagogen att lära sig om hur barnen uppfattar och upplever sin omvärld. Man kan, enligt författaren, återspegla sig i den egna rollen som pedagog i barnens aktiviteter och uttryck. Att dokumentera verksamheten ger möjligheter för pedagogen att vidareutveckla sig själv för att senare, som författaren uttrycker det, ”ge barnen möjlighet att ta makten över sitt eget lärande” (s 32). Vidare menar författaren att samtliga aktörer i förskolan är medkonstruktörer av den kultur man lever i och att det centrala handlar om att vi lär av och med varandra om varandra med hjälp av olika former av dokumentation.

Även Folkesson, Lenndahl Rosendahl, Längsjö & Rönnerman (2004:101-116) beskriver den skrivna dokumentationen som ett medvetet verktyg för reflektion och kommunikation i arbetslaget. Författarna framhäver vikten av den pedagogiska självreflektionen för kvalitetsutveckling. Genom att granska sitt eget arbete så möjliggörs skolutveckling då man enligt författarna måste se tillbaka för att kunna veta vad man måste förändra och förbättra. För att kunna kvalitetsutveckla sin verksamhet krävs det enligt författarna att både rektorer och pedagoger är delaktiga i ett reflekterande arbetssätt och att samtliga har ett gemensamt medvetet mål med arbetet. Rubenstein Reich & Wesén (1986:11-12, 45) menar även att observationer i barngruppen, kring barns utveckling, möjliggörs den pedagogiska utvecklingen av arbetet. De relaterar observationer till medvetna iakttagelser i ett bestämt syfte. För att få en uppfattning av barnens språk, anser författarna, att man bör observera genom att lyssna på barnets kommunikation i olika situationer under dagen och anteckna för att få fram relevant information om hur barnet använder sitt språk, vilket ordförråd och meningsbyggnad barnet använder. Detta kan enligt författarna bilda underlag för utvecklingssamtal och utvärdering.

3.7 Sammanfattning av litteraturen

Styrdokumentet ligger till grunden för förskolans verksamhet och i dessa tydliggörs betydelsen av barns språkutveckling för det livslånga lärandet. Pedagogernas ansvar kring barns medvetenhet om den egna läroprocessen klargörs i dokumenten. Utgångspunkten handlar om att stimulera barns förmåga i att uttrycka sina tankar/åsikter samt barns rättigheter till att delta utifrån sina förutsättningar, vilket uttrycks genom förskolans strävansmål. För att barnen ska kunna framföra sina åsikter behövs språket för både lärandet och deltagandet i den sociala samvaron med andra. Språket är grunden för samspelet i kommunikationen med andra individer och blir genom det ett verktyg i utvecklingen utifrån det sociokulturella perspektivet.

Språket är av stor vikt och det måste introduceras tidigt i barnens utveckling då språkets relevans är viktig för det fortsatta lärandet. Behovet av tidig språkstimulans grundar sig i att barns förmåga till att tillgodogöra sig språket avtar i äldre ålder, det blir inte då automatiserat. Enligt Matteuseffekten kan bristen av utvecklat språk påverka barnens fortsatta lärande i skolan.

Tidsperioden då barnen befinner sig i förskolan tillhör det kritiska språkutvecklingsskedet, därmed måste medvetenheten om språkutvecklingen lyftas fram i förskoleverksamheten. Pedagogen måste uppmärksamma miljöns, gemenskapens, trygghetens och förhållningssättens betydelse hos både barnen och de inblandade pedagogerna. Detta kan man uppnå genom olika arbetssätt som man senare som pedagog dokumenterar och utvärderar. Det pedagogerna kan uppnå genom att reflektera över sin egen verksamhet är att möjliggöra förbättring av den pedagogiska kvalitén i sin undervisning, både för barnen och för sig själva.

4 METOD

I metodavsnittet kommer vi att presentera vald forskningsmetod, tillvägagångssättet i urvalsprocessen samt på vilka sätt datainsamlingen genomfördes. Därefter beskrivs förloppet under rubriken 4.4 "Procedur" som efterföljs av avsnitt 4.5 "Databearbetning" där vi beskriver hur vi gick tillväga gällande analyseringen av vårt resultat. I slutet av metodavsnittet diskuteras metodens tillförlitlighet samt etiska riktlinjer relaterat till vår datainsamling.

4.1 Forskningsansats

I detta arbete har vi utgått från en kvalitativ undersökningsmetod, vilket innebär att vi i vår undersökning kunde få möjligheter till en djupare insikt i respondenternas² föreställningar om barns språkutveckling. Trost (2005:13-17) menar att en kvalitativ studie är mest lämplig då man strävar efter att förstå en annan människas tankar och handlingar. Denna metod har enligt Johansson & Svedner (2001:23-28) direkt relevans för lärarutbildningens examensarbete då man ska undersöka ett specifikt område där respondenternas uppfattningar om yrket är relevanta för arbetet och den framtida lärargärningen.

Den kvalitativa metoden ger möjligheter till en djupare förståelse genom tolkningar, vilket Stukát (2005) framställer på följande sätt:

I de flesta fall vill man vid kvalitativa studier få en så stor variation av uppfattningar som möjligt och inte ett antal likartade fall. Man överger därmed generaliseringstanken. Man letar ofta efter vilka kvalitativt skilda kategorier av uppfattningar det finns inte hur många och vilka som har de olika uppfattningarna. (s.62)

Anledningen till varför vi inte använde oss av en kvantitativ metod är att vi inte strävade efter att finna resultat som är statistiskt mätbara, som enligt Stukát (2005) kännetecknar en kvantitativ undersökning. Vårt syfte handlar om att undersöka pedagogers medvetna arbete med språkundervisning i förskolan.

Stukát (2005) skriver även att den kvalitativa studien grundar sig på helheten över delen samt att studien handlar om att tolka och förstå enligt ett filosofiskt perspektiv. Detta perspektiv grundar sig i vår kvalitativa undersökning i en humanistisk vetenskap³ och därmed var vår strävan att tolka utifrån hermeneutisk tolkningslära.

---

² Respondenter avser i denna text de intervjuade personerna.

³ Mer utförlig beskrivning under rubriken "Databearbetning" s. 19

4.2 Urval

Urvalet grundades efter studier i tidigare forskning då vi kom i kontakt med Karin Rönnerman, filosofie doktor vid Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs Universitet, och det så kallade Q projektet⁴. Detta projekt som genomfördes i förskolorna benämndes ”Q i förskolan” och dess syfte var att stärka kompetensen i förskolornas arbetslag samt en kvalitetsförbättring för att kunna utföra ett systematiskt granskande och förbättringsarbete i förskolan. En av de större delarna i projektet har varit en fempoängskurs i kvalitetsutveckling som är byggt på aktionsforskningens grunder.

Vårt urval kan sägas vara ett strategiskt urval då vi medvetet har valt ut två förskolor som inte är representativa, som enligt Stukát (2005:62) inte kan anses höra till kvalitativa undersökningar, det är uppfattningar, mönster och variationer man söker och inte hur vanliga de är. Vi anser att vi i vår undersökning inte haft något bortfall. Stukát (2005:65) beskriver bortfall som internt och externt. Med detta menas att det externa bortfallet gäller då någon vid förfrågan inte vill medverka, eller vid det interna att personen i fråga inte svarar på vissa frågor vid intervjun. Begränsningar gjordes dock då vi strävade efter att forska kring förskolors medvetna språkarbete och med hjälp av Rönnermans kontakter valde vi medvetet ut två förskolor som varit med i projektet.

Från början fanns det tre förskolor som var intressanta för oss då dessa i sitt arbete utifrån Q projektets principer tidigare hade arbetat med kvalitetsförbättring av språkundervisningen. Två av förskolorna hade barn och pedagoger med annat modersmål än svenska och var belägna i en förort till Göteborg. Den tredje förskolan hade flertalet barn och samtliga pedagoger svenska som modersmål och var belägen i centrala staden. Vi valde att enbart ta kontakt med en av förskolorna i förorten då den andra arbetade utifrån barns tvåspråkighet. Detta resulterade i att en förskola i förorten och en i centrala stan valdes att medverka. På vardera förskolan fanns en ansvarig pedagog för arbetet med Q projektet och för att få så direkt information som möjligt valde vi att ta kontakt med dessa pedagoger för intervju i vår undersökning.

4.3 Datainsamlingsmetod

Vi startade vår undersökning genom att samla in relevant forskning, vilket gav oss djupare insyn i ämnet. Vårt val av att använda både primära och sekundära källor till vår litteraturgenomgång grundade vi i valet av tolkningsmetod. Vi ansåg att vi behövde ta del av både tidigare och nyare forskning till vårt tolkande av resultatet utifrån det hermeneutiska perspektivet.

Vår undersökning grundades i en kvalitativ undersökningsmetod som bygger på urval och intervjuer, vilket enligt Kvale (1997) beskrivs som följande: ”Den kvalitativa intervjun är en unikt känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld” (s.70). Det som kännetecknar vår kvalitativa

---

⁴ Hänvisning: http://www.skolutveckling.se/kvalitetsarbete_ledning/kvalitetsarbete/utvecklingsinsatser/qiforskolan/

undersökning är att vi har utgått från öppna frågeområden, vilket gav respondenterna möjligheter att svara utifrån sin upplevelsevärld. På detta sätt fick vi möjligheter till en djupare insyn i respondenternas tankar då vi kunde ställa följdfrågor som kunde tänkas vidareutveckla deras svar och ge oss rätt förutsättningar till vårt tolkande av resultaten. Denna metod kan även ge mer varierade svar då endast frågeområden är bestämda och att följdfrågorna som ställs i en kvalitativ intervju varierar beroende på vad den intervjuade svarar (Trost, 2005). Därmed hade vi grundförutsättningar för att följa respondenternas svar och att vi inte var bundna till intervjuguidens⁵ struktur.

Vi har använt oss av ljudinspelning vid intervjuerna i syfte att inte förlora värdefull information samt för att detta gav oss möjligheter att noggrant analysera resultatet då vi kunde höra inspelningen flera gånger. Løkken & Søbstad (1995) förklarar meningen med inspelning av intervjuer på följande sätt: ”Intervjusituationen blir bättre eftersom intervjuaren kan koncentrera sig på att ställa bra frågor, lyssna ordentligt på svaren och ha ögonkontakt med respondenten för att på det viset även se vad som händer icke-verbalt” (s.107). Vi ansåg att detta var ett bra sätt att arbeta på och att detta gav möjligheter till att den ena av oss kunde koncentrera sig på att föra intervjun, medan den andre kunde koncentrera sig helt på att ”läsa mellan raderna” och eventuellt kunna utveckla med följdfrågor.

De intervjuområden som är relevanta för vår undersökning framarbetades för att nå vårt syfte utifrån våra frågeställningar:

Hur uppfattar pedagogerna begreppet språk?

Hur arbetar pedagogerna för att främja barnens språkutveckling?

Hur dokumenteras och utvärderas arbetet?

Vilka påverkansfaktorer kan det finnas för barnens språkutveckling?

I detta arbete har vi valt att kalla intervjupersonerna för respondenter då *respondenter* enligt kursansvarig för lärarutbildningens examenskurs, LAU 350, (J. Carle personlig kommunikation, 2007-03-28) är personer som informerar om något som de varit med om, *informanter* enligt Carle är personer som informerar om situationer utan att ha varit med i dem.

För att besvara vårt syfte utifrån en kvalitativ metod var det ytterst relevant att intervjufrågorna bearbetades noggrant efter genomgång av litteratur och intervjumetodik. Vi valde att från början granska en av respondenternas uppsatser samt att vid intervjun undersöka hur pedagogers medverkan i Q projektet hade påverkat deras förhållningssätt och arbetssätt i barngruppen gällande språkutveckling. Vi anser att pedagogernas grundläggande tankar om begreppet språk har betydelse för hur de förhåller sig till sin undervisning.

---

⁵ Se bilaga 1 Intervjuguide

4.4 Procedur

Efter val av förskolor kontaktade vi respektive förskola för att boka tid för intervju. Vid det första samtalet när vi hade beskrivit vårt syfte med intervjun berättade respondenterna lite kring sitt projektarbete och gav information om sin förskola. Vi talade om beräknad tidsåtgång för intervjun samt bestämde tid och plats utefter vilka önskemål respondenterna hade. Intervjuguiden med tillhörande etiska aspekter skickades ut till båda respondenterna en vecka innan intervjun. Dessa enskilda intervjuer genomfördes i Göteborgsområdet, den ena förskolan (förskola 1) var belägen i en förort till Göteborg och den andra var mer centralt belägen (förskola 2).

Vi var båda närvarade vid de två intervjuerna som genomfördes hos respondenternas respektive förskolor. Utifrån Doverborg & Pramling Samuelssons (2000) tankar gällande placeringar vid intervjuer valde vi medvetet sittplatser där det blev naturligt för respondenten att sätta sig mitt emot oss. Detta för att minska distraktioner som hade kunnat påverka respondentens koncentration. Ett annat syfte var att det gav oss möjligheter till ögonkontakt som enligt författarna är ett av medlen för att kunna bibehålla respondenternas tankar på intervjun. Intervjuerna påbörjades med en presentation av oss och vårt arbete samt att vi diskuterade intervjuguiden med respondenterna för att förvissa oss om att de hade tagit del av den. Bandspelare och anteckningar användes, respondenterna uppmärksammades på bandspelaren när den startades. Intervjutiden varade mellan 42-43 minuter.

4.5 Databearbetning

En kvalitativ undersökning grundar sig i den humanistiska vetenskapen där hermeneutiken⁶ är ett av tolkningssätten (Stukát 2005:32). Det centrala inom den humanistiska vetenskapen är att undersöka hur människor uppfattar och tolkar sin omvärld, att man strävar efter att nå förståelse för mänskliga handlingar utifrån individens perspektiv.

Vår tolkning av resultatet grundade sig i den hermeneutiska tolkningsläran, vilket betyder att vi har strävat efter att förstå och tolka respondenternas svar utifrån deras perspektiv som i samverkan med vår förförståelse gav oss nya kunskaper i ämnet relaterat till våra tidigare kunskaper. Inom den humanistiska traditionen finns två inriktningar gällande tolkningsprocessen. Den första, den hermeneutiska cirkeln, innefattar tankar mellan det man ska tolka, forskarens förförståelse och sammanhanget där tolkningen görs. Tolkningen av dessa delar är beroende på helheten som tolkas utifrån delarna och tvärtom. Den andra kallas den hermeneutiska spiralen och den kännetecknas av att man bygger på sin nuvarande tolkning med nyare tolkning för bättre förståelse (Gilje & Grimen 2003, kap 7). Spiralen kan antas vara den mest relevanta tolkningsmetoden då man bygger på med delar som kan variera genom att förförståelsen förändras och utökas under arbetets/tolkningens gång och då kan man anta att tillförlitligheten stärks.

---

⁶ "Begreppet hermeneutik kommer från grekiskan och betyder utläggningskonst eller förklaringskonst", (se Gilje & Grimen 2003 s 176-177)

Då det gäller vår förförståelse i vår forskning i ämnet språkutveckling har den under arbetets gång utökats genom studier i ämnet. Intervjuerna gav oss möjligheter till fördjupad kunskap kring barns språkutveckling då vi spelade in dem på band. Vi tog ansvar för var sin intervju och de transkriberades ordagrant för att vi på detta sätt inte skulle missa delar som var väsentliga i förståelsen av olika tankar som respondenterna uttryckte. Detta tog ungefär 10 timmar per intervju av arbetstiden. Därefter lyssnade vi igenom intervjuerna igen i samband med textmaterialet. För att hitta mönster eller teman utifrån respondenternas uttryck fick vi läsa igenom materialet tillsammans ett antal gånger. Vår avsikt i textanalysen handlade om att finna teman relaterat till vårt syfte. Gilje & Grimen (2003: kap 10.2) hävdar att den vetenskapliga kontrollerbarheten kan tänkas vara okontrollerbar i sin helhet då författarna menar att man omöjligt kan ta hänsyn till all datamaterial då forskaren själv måste gallra materialet utefter sin forskning. Däremot menar de att det förutsätter att urvalskriterierna är väl begrundade.

I vårt resultatavsnitt har vi utgått från Johansson & Svedner (2001:40). Vår undersökning grundade sig i en kvalitativ metod, vilket gör att resultatet kan läggas upp genom att gruppera efter uppfattningar. Författarna menar att denna form av upplägg ger möjligheter att tematisera utifrån intervjupersonernas uppfattningar utefter undersökningens syfte och kan presenteras genom citering av uppfattningar. Denna metod ger oss möjligheter att erbjuda läsaren material som ger möjligheter för egna tolkningar. Då respondenternas olika tankar och arbetssätt ibland skiljde sig har vi valt att kategorisera dem som underrubriker till våra tematiserade huvudrubriker. Detta för att framhålla vikten av det som vi ansåg relaterade till de olika och lika mönster vi fann. Vissa skilda arbetssätt har även delats in därefter för att underlätta förståelsen för helheten. Vår presentation av respondenternas uppfattningar sker inte helt med det talspråk som uppfattningarna uttrycktes på. Stukát (2005:135) hävdar att det kan anses som simpelt och oetiskt.

I vår forskning i ämnet har vi varit noggranna i vår bearbetning av datamaterialet då vi har strävat efter att vara objektiva genom att undvika våra personliga åsikter. Gilje & Grimen (2003: kap 10.2) relaterar objektivitet i vetenskapliga arbeten till värdefrihet, de anser att tolkningar av resultat inte ska vara grundade på personliga värderingar.

4.6 Tillförlitlighet

Stukát (2005) beskriver att vetenskapliga undersökningars validitet, reliabilitet och generaliserbarhet bör lyftas fram eller problematiseras då dessa kan påverka resultatets tillförlitlighet. Johansson & Svedner (2001:69) beskriver reliabiliteten som noggrannhet vid mätning. Författarna hävdar dock att vid hög noggrannhet vid en undersökning kan undersökningen genomföras av andra med samma mätinstrument och få samma resultat. Vetenskapliga undersökningar måste med andra ord kunna verifieras (styrkas), vilket innebär att undersökningens reliabilitet är hög tills motsatsen bevisas (Gilje & Grimen, 2003:85). Vi anser att vår undersökning ger en god reliabilitet och validitet som täcker vårt syfte då vi tolkade vårt resultat med utgångspunkt från hermeneutiska spiralen.

Stukát (2005:126) beskriver validiteten som att man mäter det man avser att mäta och han menar att datainsamlingsmetoden kan påverka undersökningens validitet. Vi anser att intervjuguidens utskick till respondenterna kan ha gett oss en validitet med ett tillförlitligt resultat då respondenten fick möjlighet att i lugn och ro tänka igenom intervjuområdena och

på så sätt ge mer eftertänkta svar. Johansson & Svedner (2001:27) hävdar att man i kvalitativa studier bör ge så ingående information som möjligt om syftet med intervjun före intervjun så att respondenten kan finna förtroende för intervjuaren. Författarna menar vidare att detta tillvägagångssätt även stärker möjligheterna till att få mer sanningsenliga svar. Även Kvale (1997:107) menar att det kan tänkas utesluta ett falskt bemötande mot undersökningspersonerna då man informerar syftet med undersökningen och dess upplägg. Emellertid menar författaren att detta tillvägagångssätt kan medföra risker där han nämner att undersökningen skulle kunna bli ledande. I vårt arbete anser vi att frågorna och undersökningen inte var i det riskområdet då vi undersökte olika arbetssätt i språkundervisning som pedagogerna tidigare arbetat med.

Vi anser att datainsamlingsmetoden föregicks av noggrannhet gällande både förarbetet samt utskicket av intervjuguiden och medförde till att en förtroendefull relation upprättades. Vi har även haft i åtanke att genomföra deltagande observationer i förskolorna, men detta tillvägagångssätt hade troligen inte gett en mer tillförlitlig validitet i förhållande till vår undersökning då vi ansåg att detta hade kunnat ge oss en begränsad insyn i förskolornas medvetna arbetssätt. Stukát (2005:51) nämner även andra risker kring denna metod då han menar att de observerade personerna påverkas av observatörens närvaro genom att de ändrar sina beteenden.

Gällande generaliserbarheten kan man anta att vår undersökning inte är generaliserbar då tilltänkta intervjupersoner i andra förskolor eventuellt inte medverkat i Q projektet, däremot kan man anta att vissa kan tänkas ha liknande arbetssätt då respondent 2 arbetar i grupper med andra förskolor i kompetensutveckling utifrån Q projektets principer.

Valet av datainsamlingsmetod, att vi genomförde enskilda intervjuer istället för gruppintervjuer, grundades i att intervjupersonerna vid enskilda intervjuer kan få möjlighet att svara utifrån sin verklighet och sina tankar, medan det kan tänkas att deltagare i en gruppintervju kan påverkas av andras tankar/åsikter i sina svar eller att de kan bli hämnade. Løkken & Søbstad (1995) menar att en kvalitativ intervju förutsätter att intervjupersonen får möjligheter till att svara med egna ord. Emellertid kan det även i enskilda intervjuer resultera i osanningar då dessa fakta inte ifrågasätts av en andra person.

Vi delade upp intervjuerna på så sätt att en av oss ställde frågor medan den andre antecknade och kunde koncentrera sig på att lyssna grundligt på svaren och följa upp med eventuella följdfrågor. Vi tillät respondenterna att berätta utifrån sina tankar med en strävan att inte delge våra tankar kring innehållet, då vi anser att det hade kunnat påverka respondenternas svar.

I och med att vi strävade efter att objektivt analysera resultatet med både anteckningar och ett antal genomgångar av ljudinspelningarna och textmaterialet, har vi försökt undvika feltolkningar och därmed endast kunnat inrikta oss på respondenternas uppfattningar relaterat till vårt syfte. Vi anser att det här gav oss större möjligheter till att kunna tolka intervjuerna rättvist och ge undersökningen en mer tillförlitlig grund.

4.7 Etik

Innan vi utförde våra intervjuer i de valda förskolorna undersökte vi de etiska regler som gäller utifrån humanistisk och samhällsvetenskapliga rådet för forskning⁷. För att informera respondenterna om undersökningen skickade vi ut intervjuguiden där vi upplyste respondenterna om själva undersökningen samt de etiska regler som gällde i vår undersökning. Detta är enligt Stukát (2005:131) ett av de etiska kraven som ger personerna som deltar i en intervju valmöjligheter till att neka svara eller avbryta intervjun när denne själv vill. Vi ansåg att det även var viktigt att nämna de etiska aspekterna innan intervjun startade då vi inte kunde vara säkra på om respondenterna hade tagit del av den.

I intervjuguiden upplyste vi om konfidentialitetskravet, vilket innebär att respondenterna, förskolorna och eventuella namn som förekommer vid intervjun försäkrades anonymitet i vår undersökning. Detta innebär att de deltagandes integritet skyddas då tystnadsplikten gäller för samtliga forskare som medverkar i en undersökning där det kan framkomma känsliga uppgifter som inte är avsedda för allmänheten (Stukát, 2005:132). Däremot finner vi det möjligt att andra kan finna respondent 1: s uppsats via Internet och detta kan genom innehållet eventuellt kunna relateras till berörd person. I och med att uppsatsen är godkänd för publicering av respondenten själv och att denne även frivilligt valt att medverka i vår undersökning så kan vi inte vid eventuellt igenkännande ta ansvar för detta. Respondenterna har blivit informerade om att vårt examensarbete kommer att publiceras för allmänheten.

---

⁷ Hänvisning: http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf

5 RESULTAT

Avsnittet påbörjas med en beskrivning av respondenterna samt de förskolor vi har besökt. Vi kommer att benämna respondenterna som respondent 1 och respondent 2. Vårt val att inte utgå från genusperspektiv i undersökningen om språkutveckling grundar sig i att vi anser att språket är lika viktigt oavsett kön.

Beskrivning av förskolorna och respondenterna

Respondent 1 är 42 år och har arbetat fem år som förskollärare. Hon är resursanställd och arbetar på två avdelningar i ett mångkulturellt område där hon arbetar 50 % på en småbarnsavdelning, 0-3 år, och 50 % på en 3-5 årsavdelning. *Respondent 2* är 53 år och har arbetat som förskollärare i 31 år. Hon arbetar på en småbarnsavdelning i en förskola i centrala Göteborg, den har tre avdelningar varav det finns två småbarnsavdelningar från 1-4 år med 17 barn per avd. Äldre barnsavdelningen har 21 barn i åldrarna 5-6 år.

Resultatet presenteras utifrån våra syftesfrågor:

- Hur uppfattar pedagogerna begreppet språk?
- Hur arbetar pedagogerna för att främja barnens språkutveckling?
- Hur dokumenteras och utvärderas arbetet?
- Vilka påverkansfaktorer kan det finnas för barnens språkutveckling?

I resultatet väljer vi att tematisera dessa som: Begreppsdefinition, Pedagogernas arbetsätt, Dokumentation av arbetet och Påverkansfaktorer. Dessa huvudrubriker delar vi in i underrubriker som i sin tur tydliggörs genom kategoriseringar utefter olika teman.

Markerings förklaringar

De namn som respondenterna använder sig av i vårt resultat väljer vi att markera med (X) med hänsyn till konfidentialiteten i vår undersökning, (se kap. 4.7 Etik). Vi använder oss av citat utifrån det respondenterna uttryckt där vi även markerar med olika tecken. De tecken vi använder i texten är: /.../ vid kortare utelämnning inom mening, /---/ vid en längre uteslutning och [ ] vid våra egna noteringar i citaten. Vid ... i början eller slutet av ett citat åsyftar vi till att meningen inte började eller slutade där.

5.1 Begreppsdefinition

Respondenternas åsikter i förhållande till språket som begrepp handlade om att de ansåg att språket är väldigt viktigt. Språket är inte endast den verbala kommunikationen, utan allt som barnen använder sig av i sitt kontaktskapande i sina vardagliga aktiviteter. Det handlar om att föra in språket ”naturligt” i förskolan.

Respondent 1:

- *Språket /.../ speciellt i förskolan, man lägger grunden, och det är så stort ansvar, man måste vara medveten.*
- *Det är A och O /.../ det är så viktigt.*

Respondent 1 talade utifrån ett personligt perspektiv angående språket. Eftersom hon själv i början hade en del svårigheter i bemästrandet av det svenska språket var det av stor betydelse för henne. Enligt respondent 1 är det även viktigt för förskolan att uppmärksamma detta och genom en planerad undervisning bidra till barns fortsatta lärande.

Respondent 2:

- *Vi har tolkat det som kommunikation mer än inte bara det talade språket /.../ alltså mimik, gester, ord, ljud, det här överhuvudtaget när man tar kontakt.*

Respondent 2 talade om språket utifrån verksamhetens vinkel och menar på att det handlar om all sorts kontaktskapande.

5.1.1 Vikten av språket

Respondenterna beskrev språkets betydelse relaterat till den individuella känslan av acceptans, delaktighet och inflytande.

Respondent 1:

- *... man betraktas också som mindre värd när man inte har språket, så upplevde jag det.*

Enligt respondent 1 är språket av den faktor att om du inte klarar av att bemästra det så kan det generera till nervärderande handlingar från andra. Hon menar att språkets relevans är hög och utan det kommer man inte långt eller vidare i livet.

Respondent 2:

- *... att man ska kunna delta i ett och påverka de sammanhang man befinner sig i, alltså eeh, det här med att man är en grupp, att den liksom, att alla ska känna sig tillhöriga och där, där hänger det mycket på ett språk, alltså en kommunikation att alla blir sedda och att man liksom eeh, finns med så att man kan uttrycka sig och sin vilja och så...*

Respondent 2 berättade om språkets betydelse för att kunna påverka andra, att kunna framföra sina åsikter och få dem respekterade. Man kan genom sitt språk synliggöra sig själv för andra samt möjliggöra eget deltagande i en social samvaro.

5.2 Pedagogernas arbetssätt

Respondenterna hade liknande synsätt på barns språkutveckling, men deras arbetssätt skiljde sig åt då respondent 1 arbetade utefter temat Sagan, medan respondent 2 utgick från miljön och dess inverkan på språket. Respondenterna relaterade sina uppfattningar utifrån sina respektive arbetsredskap. Arbetsverktygen benämner vi som: Q projektet & arbetslaget, Delar i språkundervisningen och Lekens & miljöns betydelse.

5.2.1 Q projektet & arbetslaget som verktyg

Båda respondenterna ansåg att deras medverkan i Q projektet gav metoder att utveckla sig själva samt språkarbetet i verksamheten. De ansåg att samarbetet i arbetslaget är en av grundförutsättningarna för barnens möjligheter till utveckling. Respondenterna talade om att deras val, språket som utvecklingsområde, grundade sig i förskolans strävansmål och att de uppmärksammade ett behov i barngruppen (respondent 1) eller i arbetslaget (respondent 2).

Respondent 1:

- ... kändes som att jag stagnerat i min utveckling. Jag gick inte vidare. Och då ville jag få någon utbildning som ger mig kick igen.
- Med det att vi alla tre var involverade, att vi alla tre kom med sina tankar och idéer, vi utvecklades hela tiden och tillsammans med barnen. Det var det, från början var det vi, men sen kom barnen med sina idéer så, så de de spred sig de de blev, så så, sån glädje.

Respondent 1 talade om betydelsen av den egna utvecklingen. Enligt henne blir man en bättre pedagog om man utvecklar sig för att inte fastna i gamla mönster. Q projektet involverade hela arbetslaget, vilket respondent 1 ansåg vara bra då det är samarbetet kollegorna emellan som är ett element i undervisningen som påverkar barnen.

Respondent 2:

- ... vi såg ju inte att vi hade barn som inte lärde sig och prata och så, men vad vi ville veta mera, det var hur vi påverkar, hur vi stimulerar barns språkutveckling, alltså vad är det som händer här som gynnar det och hur kan vi utveckla det.

Respondent 2 och hennes kollegor såg arbetet med språkutveckling som något de behövde belysa. Hon framhävde vikten av medvetet arbetssätt genom från början reflektera kring hur man kan stödja barns språkutveckling och menade att Q projektet möjliggjorde en medvetenhet om processen i utvecklingen.

5.2.2 Delar i språkundervisning

Respondenterna beskrev de vardagliga möjligheterna för språkstimulering så att språket skulle bli en naturlig del av vardagen. Samtliga arbetssätt som förskolorna hade handlade om att ha ett medvetet förhållningssätt till språket i samvaron med barnen. Tematisering av dessa benämns som: Organisering, Meningsfylld och Lyhörd.

Organisering

Enligt respondenterna behöver barnen en strukturerad verksamhet både för tryggheten och för att kunna känna delaktighet i en bra lärandemiljö. De menade att barnen upplever säkerhet då vissa mönster återkommer.

Respondent 1:

– ... alla tre har samma metoder och samma arbetssätt.

Respondent 1 menade att om pedagogerna har samma arbetssätt bildar de ett återkommande mönster genom att alla agerar utefter samma utgångspunkt.

Respondent 2:

– ... vi lät två barn gå och tvätta sig först /.../ och då, det hade bara gått två barn, så kunde de, alltså mötas där, vattnet, och ha det jätteroligt.

Planeringen och tanken med detta arbetssätt grundade sig i förhoppningen om att när barnen fick gå två och två så fick de möjligheter till att börja kommunicera med varandra. Respondent 2 ansåg att detta utvecklar den dagliga verksamheten till att blir mer språkmedvetet.

Meningsfylld

Respondenterna uttryckte vikten av att synliggöra språket i undervisningen genom att arbeta med material som barnen kunde realtera till innehållet. Enligt respondenterna är detta ett sätt som ger möjligheter till ökad förståelse då barnen kan erfara sin omvärld.

Respondent 1:

– ... det /.../ blev så spontant och vi har utvecklat det hela tiden, ha in sagan i skogen, i naturen sen /--- /det måste vara konkret, alla nya ord betyder ingenting om dom inte är konkreta, om dom inte ser det, och glädjen, att det kommer spontant också.

Respondent 1 pratade om betydelsen av det konkreta lärandet. Därför strävade pedagogerna i hennes arbetslag att fånga barnen när de själva visade ett intresse samt att de bedrev undervisningen i en konkret miljö.

Respondent 2:

– ... när vi har gått vidare med skapande så kan vi ju se att det också är ett sätt att uttrycka sig och framför allt så ser vi ju att kring skapande aktiviteter så blir det väldigt mycket prat, alltså det är ett sätt att simulera språket.

Även respondent 2 framhävde vikten av att lyfta språket i situationer som är skapade av barnen själva, det är där barnen talar som mest enligt henne.

Lyhörd

Båda respondenterna ansåg att man ska arbeta utifrån barnens perspektiv. De ville möjliggöra tillfällen till att stödja samtliga barns språkutveckling.

Respondent 1:

– För vissa barn har svårt att komma fram i det stora [grupper] /.../ då blir det oftast att man upprepar bara efter det som andra har sagt och det blir ingen språkutveckling.

Respondent 1 menade att om vi inte lyssnar till barnen och deras behov, kommer de att ”falla mellan fingrarna” och inte uppmärksammas som unika individer.

Respondent 2:

*– ... om man gick ut utanför förskolan med en liten grupp barn så pratade de mycket mer med varandra /-
--/ för att stimulera alla de här barnen på alla de här olika nivåerna och det utefter från det vi har sett.
Och då såg vi att alla barnen tjänar på att vi delar upp oss...*

Enligt respondent 2 uppmärksammade de att barnen talade mer med varandra då det inte var så många inblandade. Hon framhävde även möjligheterna för pedagogerna att genom mindre grupper stödja barnen i ett mer individanpassat perspektiv.

5.2.3 Miljöns betydelse

Respondenterna beskrev miljöns betydelse för barns språkutveckling. De talade om olika miljöer utifrån materialistiskt och psykologiskt perspektiv. Enligt respondenterna innefattar det materiella de pedagogiska lärandemiljöerna och det psykologiska innefattar regler, förhållningssätt, värdegrund, fantasi mm. Respondenterna menade att det handlar om att finna arbetssätt/miljöer där barnen finner glädje i det materiella då det enligt respondenterna ökar kommunikationen i gruppen. Respondenterna beskrev miljöns betydelse i barns språkande då de menade att det ur barnens intressen bildas rum för lärande och kommunikation.

Respondent 1:

– Det är det att få in språket naturligt, jobba genom leken /.../ jobba med glädje /---/ en tillåtande atmosfär som man skapar tillsammans.

Enligt respondent 1 är det av stor vikt att arbeta med glädjen när man arbetar med barn. Det handlar om att möta barnen där de är och att utgå från deras intressen samt att genom en tillåtande miljö skapa en gemenskap där ingen blir hindrad i sin utveckling.

Respondent 2:

*– ... vi skulle ha ett gemensamt innehåll, så gjorde vi så att vi tillförde mer material till rollek, och som vi pratade om och vi gjorde fler gemensamma aktiviteter när vi gick ut, för och leka mer gemensamma lekar där vi hittade på ett innehåll.
– ... alltså, de här yngsta barnen, de upprepar ord då gör de nästan aldrig med andra barn, utan de gör det med vuxna, men alltså de här minsta barnen alltså de börjar upprepa, så, och det gör de därför att vi efterfrågar det hela tiden...*

Respondent 2 menade att gemenskapen, aktiviteterna och samspelet påverkar barnen. Hon hävdade att barnen har skilda sätt i samspelet med vuxna och andra barn och därmed blir miljön en del i hur barnen uppfattar och agerar i olika situationer.

5.3 Dokumentationen av arbetet

Barnens dokumentation kring språket gjordes av båda respondenter fast på skilda sätt. Respondent 1 dokumenterade genom att skriva individuella sagoböcker med barnen, medan respondent 2 gjorde det med hjälp av ljud – och videoinspelningar och intervjuer med barnen. Deras egna reflektioner bearbetades i arbetslaget. Respondenternas skilda dokumentationssätt kommer här att presenteras under temarubrikerna: Observationer, Språkanalys och Pedagogisk reflektion.

5.3.1 Observationer

Respondenterna genomförde observationer för att kunna uppmärksamma och ta del i barnens utvecklingsprocess. Observationerna utfördes även för att kunna utvärdera och reflektera över arbetssätten i arbetslaget.

Respondent 1:

– ... orden kom in i alla sammanhang /.../ och det var inte bara ord, utan det att de kunde använda det i vardagslivet, och det var tanken också, att sätta dem i sammanhang.

Respondent 1 berättade om hennes observationer om barnens utveckling vilket visade att pedagogerna hade haft framgång i deras språkutvecklingsarbete.

Respondent 2:

– ... och då observerade vi dem, och då valde vi själva hur man ville observera, om man använde bandspelare eller om man om vi, eeh, intervjuade barnen...

Medan respondent 2 tog upp de olika observationssätten och pedagogernas möjligheter att utvärdera det de gör genom att kunna använda sig av flera metoder.

5.3.2 Språkanalys

Respondenterna utförde språkanalys på skilda sätt. Avsikten med denna metod är enligt dem att man ska kunna följa barnens språkutveckling under deras tid på förskolan. Språkanalysen är till för att stödja barnen i deras utveckling genom att finna olika och individanpassande arbetssätt.

Respondent 1:

*– ... att se hur barnen utvecklas genom sagan /.../ hur kan man jobba utveckla det här sagan för att vi har som mål att vi ska ta, eeh analyser, göra språkanalys på varje barn.
– Som mål i vår närhet då har vi det här med språket att varje avdelning [papper överlämnas] i, i vårt område, kommun, /.../ då vi har språkutvecklingsprogram och det är över hela (X), vi har utarbetat ett program och när barnen börjar hos oss då skriver vi barnen, eeh, språkanalys och det följer med barnen sen till skolan så på de vi har samma program som vi jobbar med som de har i skolan.*

Respondent 1 berättade om deras samarbete med skolan om språkutvecklingen. De har ett behov av språkutveckling i deras område och arbetar därför mycket med det. Hon belyser även vikten av att inkludera barnen samt att dokumentera utvecklingen.

Respondent 2:

- ... så har vi sådana här portfoliopärmar, eeh, men där är det ju inte så mycket språket, det är mer när man /.../ läser kommentarerna om bilderna så att till exempel så står det någon så här när /.../ när de har klippt så är det, ja kommentaren runt att barnen säger att: "jag saxar nu".
- ... vi delade upp, eeh, våra ansvarsbarn så att vi skulle skilja dom under en viss period...
Och så hade vi ett, fyra frågeställningar runt det och då sa vi, eeh, så här, att vem pratar barnen med och när pratar de, vad pratar de om och hur pratar de...

Enligt respondent 2 fanns det inte en enskild dokumentering för barnens språkutveckling utan att den ingår som en del i övrig dokumentation. Pedagogerna i arbetslaget utförde olika observationer för att ta del av barnens vardag och genom det uppmärksammade de på vilken nivå barnen befann sig i.

5.3.3 Pedagogisk reflektion

Båda respondenterna tyckte att det är viktigt att de tänker igenom och överväger sina arbetssätt. De menade att insynen i kollegornas tankar och förhållningssätt bidrog till en mer medveten verksamhet. Respondenterna ansåg även att utvärderingen av arbetet gav möjligheter till både kvalitetsförbättring och verksamhetsinsyn.

Respondent 1:

- ... det är att man reflekterar efter det man gör /---/ det att alla tre planerar tillsammans det gör mycket man utvärderar, man planerar agerar, utvärderar och reflekterar och förbättrar det man inte var nöjd med.
- ... det var en sådan glädje att diskutera när man har samma ämne...

Enligt respondent 1 handlar det om att hela tiden förbättra det som inte är tillfredställande. Hon menade att det är hos pedagogerna reflektionen måste ske, för om de inte utvärderar och agerar efter det som uppkommit förändras inget i arbetet/undervisningen för barnen heller.

Respondent 2:

- ... så får man lite mer distans till arbetet och gör att man tittar på det på ett annat sätt så att det blir ett nytt sätt att arbeta bara för att man dokumenterar mera och det, alltså att det blir systematik i utvecklingen, eeh, och sen att våran kunskap har ökat, alltså vi får syn på våran kunskap mera och att man ökar den gemensamma kunskapen så får man syn på andras kunskap...

Respondent 2 menade att genom reflektion över det man själv samt de andra gör så kan man utvecklas som pedagog och som arbetslag. Det kan enligt henne bidra till ett förändrat och förbättrat arbete.

5.4 Påverkansfaktorer

I arbetet hade respondenterna uppmärksammat både positiva och negativa delar i arbetet. Dessa delar kom från respondenternas arbetslag samt barnen på förskolan. Utifrån detta har vi valt att presentera temat utifrån: Pedagogernas förhållningssätt och Barnens utveckling.

5.4.1 Pedagogens förhållningssätt

Båda respondenterna delade uppfattningen av att de själva återspeglas i barngruppen. De ansåg att det är viktigt att vara medveten om sin egen påverkan i barnens utveckling samt om betydelsen av att utveckla sig själva för att följa och stödja barnen i deras utveckling.

Respondent 1:

– ... dom orden som hon kan, men det var tillåtet. För det att man tillåter barn, det är inte jag som bestämmer /.../ vad dom ska berätta, utan det här är en tillåtande atmosfär som man skapar tillsammans.

Respondent 1 lyfte fram betydelsen av barngruppens samt pedagogens värderingar i syfte att det kunde påverka hur barnen agerade. Enligt henne var tryggheten och tanken om det kompetenta barnet en stor del i den tillåtande lärandemiljön.

Risker

Respondenterna beskrev arbetslagets förväntningar inför en del arbetsmetoder. Dessa förväntningar relaterade de till tidsbrister, rädslor och fördomar om arbetsätten och vad de kunde bidra till.

Respondent 1:

– Det är vi som tror att de [barnen] kommer att tröttna men det gjorde inte de, de utvecklade den här sagan, och då fick dom sitt eget slut /---/ hittade på olika slut varje gång.

Respondent 1 berättade om hennes arbetslags tankar angående det aktuella arbetssättet och hur de valde att genomföra det ändå. Detta är något som hon är glad över då det visade att arbetet blev både givande och inspirerande.

Respondent 2:

– ... till exempel det här med att läsa böcker är nånting som vi så att, det har vi ganska litet utrymme här med de yngsta barnen, alltså det är svårt att sitta med många små barn och läsa böcker eller bilderböcker för det blir, ja, många samtidigt.

Enligt respondent 2 fanns det en del hinder i hennes arbetslags språkundervisning då storleken på barngrupperna påverkade valet av vad som kunde genomföras.

5.4.2 Barnens utveckling

Det mest grundläggande för barnens utveckling är enligt båda respondenterna att barnen kan och vågar uttrycka sig. Det är enligt respondenterna en förutsättning till att kunna påverka sin tillvaro. Tematisering av dessa benämns som: Identitet och självkänsla och Trygghet.

Identitet och självkänsla

Respondenterna talade om hur viktigt språket är för barnens utveckling och för att stärka sin identitet eller att finna den genom att de utvecklade sig själva. En del i detta kan man nå enligt respondenterna genom få barnen till att vara delaktiga i sitt eget lärande. De valde att låta barnen medverka samt ta del i deras egen dokumentation för att synliggöra barnens utveckling för dem själva. Respondenterna hade liknande synsätt här som till deras egen dokumentation då de påtalade lärandet genom medvetenheten.

Respondent 1:

- ... bara det att uppträda bland de andra barnen var ett stort steg framåt.
- ... sagan som vi jobbade med. Efter varje gång att vi har berättat sagan då har vi suttit och ritat en bild av sagan /.../ till slut har dom fått sin saga som dokumentation och sen skrev vi ner texten, det dom berättade, det var deras egen saga, inte den sagan som vi berättade och som vi började med, utan det var deras egen ...

I dramaframställningen som respondent 1:s barn hade i slutarbetet med sagan visade barnen för pedagogerna att de kunde stå framför andra barn och glatt använda sig av de ord de bemästrade. Detta är enligt respondent 1 en del i barnens utveckling i att kunna stärka sitt självförtroende samt att de genom den pågående dokumentationen om den egna sagan bidragit till att belysa den egna utvecklingen för barnen.

Respondent 2:

- ... jag är nog väldigt inne på att språket är väldigt viktigt för ens, eeh, självbild och ens identitet, och att det är viktigt att man har ett språk alltså det är ett oerhört viktigt redskap...
- ... så gör man det genom man uppmärksammar dem på hur de har lärt sig att de pratar annorlunda du än vad de gjorde tidigare, till exempel så gör vi intervjuer som vi skriver ner varje gång inför ett utvecklingssamtal och då när vi läser upp det för barnen hur de sa förra gången, så kan de liksom se tillbaka hur både hur de uttryckte sig och vad de sa...

Respondent 2 berättade om vikten av språket för barnens uppfattning om dem själva. Hon menade även att barnen genom språket kan förstå och utveckla sig själva. Utvecklingen barnen gör, dokumenteras och läses sedan upp inför barnen för att belysa den egna utvecklingen.

Trygghet

Båda respondenterna ansåg att barnens förmåga att kunna delta i olika sammanhang beror på förmågan att göra sig förstådd och förstå andra i en trygg miljö.

Respondent 1:

- ... sen hade vi ett barn som hade det svårt att komma in i gruppen, hade svårt med den sociala biten och han som alltid är starkast /.../ det var han som ville ha den lilla, lilla gumman [sagan] och bara den här utvecklingen gjorde jättemycket. Han kände sig trygg och han vågade ta på sig sjalen och förkläden ...
- ... det är det att man gör i små grupper och att man upprepar, upprepar samma och samma saga det är det tror jag som har gett dom här barnen tryggheten.

Respondent 1 berättade om när ett av hennes barn kände sig trygg i gruppen så kunde han delta i lekandet med de andra barnen, hindret fram till dem var inte lika stort längre. Respondent 1 tar även upp betydelsen av upprepning för skapade av en bekant miljö som ger barnen säkerhet inför språket.

Respondent 2:

- ... språket är avgörande för vad man kan leka, man kan inte leka de här rollekarna innan man har ett språk, för det, så att det hänger inte så mycket på ålder, utan det, och det såg vi också här att det är språket som är inkörsporten till vad man kan leka mera.
- ... alltså ett väldigt gott samspel med andra så det kan ju de här små ettåringarna också samspela bra, men alltså man läser av varandra och tar alltså, har att ömsesidighet i det, men när man ska leka rollekar eller fantasilekar eller så, så krävs det att alla är med i berättandet av det...

Respondent 2 berättade om att barnen behöver språket för att kunna delta i en del lekar, utan språket fungerar inte kommunikationen om leken och då kan de inte vara med. Enligt henne är tryggheten i språket och samspelet med de andra barnen en del fragment för att leken ska kunna genomföras och utvecklas.

5.5 Sammanfattning av resultat

Vårt resultat ger en insyn i respondenternas arbetsmetoder och hur deras förhållningssätt till språket kan påverka deras undervisning. Begreppet definierades på skilda sätt, då respondent 1 beskrev språkets betydelse och respondent 2 beskrev språket som begrepp, men båda två respondenter menade att språket innefattar allt som barnen använder i sitt kontaktskapande med andra.

Båda arbetar med ett medvetet förhållningssätt till språket i vardagen fast utifrån skilda metoder. De strävar efter att skapa miljöer för lärande och språk samt att arbeta med glädjen genom att utgå från barnens intressen. Respondenterna arbetar med konkreta material som barnen uppmärksammar och efterlever i sin vardag i förskolan. Respondenterna ansåg att mindre grupper skapar möjligheter för alla barn till att kunna delta utefter sina förutsättningar. Samspelet i barngruppen stöds enligt respondenterna med hjälp av organisering av verksamheten, material och medvetna pedagoger. Barnen uppmärksammas även på den egna läroprocessen då dokumentationen utgår från barnens delaktighet. Pedagogernas reflektioner kring arbetssätt i arbetslaget ger dem möjligheter att uppmärksamma samtliga barns förmågor samt hur de kunde stimulera dessa. Respondent 2 arbetade med organiseringen av miljön i syfte att öka kommunikationen mellan barnen och mellan barn och vuxna. Respondent 1 arbetade utifrån sagotemat där hon betonade vikten av trygghet, meningsfullhet, konkretisering och glädje i språkarbetet med barnen.

Dokumentation och utvärdering gjordes av båda respondenterna där deras observationer av verksamheten grundlade möjligheter till kvalitetsförbättring genom att de i arbetslaget reflekterade och utvärderade processen. De ansåg båda att arbetslagets gemensamma syn på arbetsmetoder påverkade till en bra lärandemiljö. De framhävde även betydelsen av att genom den egna utvecklingen stödde barnens utveckling.

Påverkansfaktorer i undervisningen handlade enligt respondenterna om barngruppens storlek. De menade att mindre barngrupper ger ökade möjligheter att erbjuda en individanpassad undervisning där det enskilda barnet får möjligheter att delta utifrån sina förutsättningar. De ansåg att detta stärker barnens självkänsla vilket bidrar enligt respondenterna till att barnens kommunikation och samspel i stora grupper underlättas. De framhävde även det egna förhållningssättet som påverkansfaktor då de menade att det är pedagogens uppfattning av både innehåll och barnens lärande som är avgörande för hur undervisningen utfaller.

6 DISKUSSION

I detta avsnitt kommer vi att presentera diskussionen av resultatet av vår undersökning. Vi har valt att dela in diskussionen utefter tematiserade rubriker från vårt syfte. Vi kommer först att beskriva vår arbetsprocess för att därefter i kap 6.1 diskutera metoden. I kap 6.2 diskuteras ämnets relevans i vårt uppdrag som lärare och därefter diskuteras resultatet utefter våra syftesfrågor med stöd i tidigare forskning. Diskussionen avslutas med våra slutsatser där vi beskriver vikten av språkstimulans i förskolan. I sista kapitlet ger vi förslag på fortsatt forskning.

Vi har i denna process inriktat oss på de arbetsmetoder som vi kan använda oss av i vår framtida lärargärning. Arbetet har varit lärorikt då man som medskribenter måste lära sig att förstå hur den andra tänker och detta under tidspress, vilket ibland kan ha varit betungande då det i våra diskussioner har visat sig att båda två haft liknande åsikter och tankar, men att vi har framfört dem på olika sätt. Det handlar om att inta den andres perspektiv genom att grundligt försöka tolka tankar som uttrycks. Det är genom vårt sätt att förmedla oss som kunskap om omvärlden assimileras (Säljö, 2000). Utifrån hermeneutisk tolkning som vi förklarade i metodavsnittet kan vi tolka för att nå djupare kunskap om varandra då våra föreställningar om olika fenomen är i ständig förnyelseprocess genom att vi bygger på vår förförståelse i olika sammanhang.

6.1 Metoddiskussion

Vi har utfört en kvalitativ undersökning där man kan se vikten av medvetna arbetssätt för språkets relevans i läraryrket. Denna metod var mest lämplig för vårt val att genomföra djupintervjuer då man på detta sätt kan få en djupare insyn i respondenternas tankar kring språkstimulans. Efter genomgång av tidigare forskning valde vi enbart att genomföra två intervjuer för att bearbeta dessa djupare. Utskicket av intervjuguiden gav oss möjligheter att få mer förberedda svar och vi anser inte att detta medförde begränsningar för vår datainsamling. Om vi däremot inte hade skickat intervjuguiden till respondenterna så antar vi att vi inte hade fått det förtroendet som vi fick vid intervjun. Vi tror att respondenterna i sådant fall eventuellt inte hade blivit medvetna om undersökningens omfattning då de inte hade vetat om vårt syfte. Detta hade kunnat resultera i att vi kanske hade fått ett bortfall då någon av dem kanske inte velat medverka i en undersökning där forskare inte beskriver syftet. Vi ansåg även att de etiska riktlinjerna var viktiga att informera om, dels för respondenterna, men även för undersökningens tillförlitlighet. Påverkansfaktorer för undersökningens validitet kan vissa moment vid intervju 2 ha påverkat respondent 2:s koncentration då det i slutet av intervjun inträffade avbrott av en kollega samt att barnröster från gården tycktes av oss påverka respondentens tid till att svara.

Våra tankar i början av arbetet riktade sig mot att både genomföra deltagande observationer och intervjuer, vilket hade eventuellt kunnat komplettera undersökningens resultat. Vi är medvetna att observationer kan användas i denna form av datainsamlingsmetod, men vårt val att avstå observationer berodde på att vi ansåg att för att observera och få ett tillförlitligt resultat av dessa så hade vi behövt besöka förskolorna regelbundet under denna begränsade tid.

Vi anser att vi trots uteblivna observationer har fått en hel del kunskap kring förskolornas medvetna arbetssätt i språket då vi anser att respondenternas medverkan, som primära källor, varit väldigt givande och lärorik.

6.2 Språket som uppdrag

I vårt läraruppdrag har vi i dagens samhälle en stor nytta av att ha förmågan att samtala med andra individer, både kollegor, barn och föräldrar. Vi anser att vårt förhållningssätt till språket i mötet med andra är avgörande till hur vår förståelse för varandras tankar och åsikter ökar. Vårt resultat visar att språket är länken till omvärlden där vi får möjligheter i att tolka utifrån olika förutsättningar. Utan dessa möjligheter begränsas vår kunskap om omvärlden drastiskt. I förskolan har vi som lärare ett grundläggande ansvar i att erbjuda barnen de verktyg som de är i behov av. Språket är vårt arbetsverktyg som vi måste vara medvetna om i våra roller som lärare både i förskolan och i skolan, då det enligt Myndigheten för skolutveckling (2003), Svensson (1993) och Lindö (2002) kommer att påverka barnens framtida läs och skrivutveckling i skolan. Läroplanen för förskolan, Lpfö98 betonar vårt uppdrag i att lägga grunden för det livslånga lärandet för varje enskilt barn och språket är en förutsättning till att kunna uträtta vårt uppdrag.

6.2.1 Begreppet språk

Respondenternas inställning till begreppet språk kan tolkas som att de ansåg att all sorts kommunikation var språklig vare sig det handlade om det verbala språket eller annat. Detta kan relateras till de tankar som Arnqvist (1993) tar upp gällande kommunikationens delar då han menar att individens olika sätt att kommunicera på, är språkets framförande. Han menar att då man kommunicerar så kommunicerar man med alla sina sinnen genom sina känslor, ljud och rörelser mm. Respondent 2 relaterade begreppet till barns kontaktskapande, vilket enligt henne är språk. Respondent 1 hade erfärit en tillvaro där hon saknade ett helt språk, vilket kan ha påverkat beskrivningen av begreppet. Att respondenternas beskrivningar av begreppet språk skiljde sig åt, kan det tänkas att deras individuella förhållningssätt till språket eventuellt grundade sig dels i personliga erfarenheter av språket och dels konkreta tankar.

6.2.2 Pedagogernas arbetssätt

Det som framkom i vårt resultat visar på vikten av att arbeta efter gemensamma referensramar där språket som begrepp bör diskuteras i arbetslaget. För att kunna utveckla sitt arbetssätt i språkstödande syfte i förskolan bör man undersöka hur begreppet tolkas i arbetslaget, det kan finnas olika tolkningar av vad språk är. Detta kan tänkas lägga grunden till hur man förhåller sig till sin språkundervisning i förskolan då Johansson (2003) menar att pedagogens medvetenhet i sin undervisning ger förutsättningar till att kunna utgå ifrån barns perspektiv. Det är utifrån barnens perspektiv som vi får kunskap om barnet vilket även uttrycktes av respondenterna, enligt dem är det i barnets sätt att förmedla sig för omgivningen som kunskap om barnets behov uttrycks.

Utifrån Vygotskijs (1934) tankar om lärande och utveckling betonar han att lärande sker i de sammanhang barnen deltar i med andra genom sitt språk. Språket är enligt Vygotskij ett medel i kommunikativa sammanhang där barnets språk vidgas om barnet kan associera orden till någonting meningsfullt och konkret. Utifrån respondenternas arbetssätt kan det tänkas att

barnen tillägnade sig innehållet då de till exempel med hjälp av sagans berättande i olika former fick möjligheter till att bearbeta orden på skilda sätt (respondent 1). Likaså visade det sig i respondent 2: s förskola där de organiserade miljön till att barnen konkret i rollerna kunde bearbeta sina intryck. Det betonas även i Lpfö98 att barnen ska få möjligheter att utvecklas utifrån hela sin förmåga, detta kan relateras i FN konventionen om barns rättigheter, artikel 13 som beskriver barnens rätt till valfritt uttrycksmedel. Respekten för barnet som en kompetent individ bör man dock ta hänsyn till barnets ålder och mognad enligt artikeln, vilket kan tolkas som att oavsett ålder och mognad så är barnet kompetent till att kunna förmedla sig. Vi kan anta att det lilla barnet förmedlar sig genom sitt kroppsspråk då barnet saknar det språkliga talet, enligt Allwood (2002) är kroppsspråket franskt från språket då han anser att det vi uttrycker med kroppsspråket är omedvetet för individen själv. Det kan tänkas att det lilla barnets kroppsspråk är omedvetet som nyfött, men i samband med sin omgivning lär sig barnet de kulturella aspekter till hur kontakt kan skapas (Söderbergh, 1988). Trots att barnet inte behärskar sitt språkliga tal lär det sig samspelets regler för hur man kommunicerar. Allwood (2002) utgår förmodligen från äldre individers kroppsspråk då han menar att talspråket är avsiktligt och kroppsspråk omedvetet.

Miljöns betydelse för barns språkutveckling anses av respondenterna vara av betydelse, då de betonade den pedagogiska organiseringen av arbetssätt för att främja barns språkutveckling. Då de delade in barnen i mindre grupper, skapades miljöer för samtal där barnen naturligt kunde kommunicera. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) hävdar att pedagogerna eventuellt kan möjliggöra utveckling då barnen har ett intresse för det som det samtalas om. Respondenternas medvetna arbetssätt kan tolkas till att fånga tillfällena ur vardagen då barnen befinner sig i ett sammanhang som har mening för dem (Dysthe, 2003).

Q projektet som en metod till att utveckla kvaliteten på språkundervisningen kan genom respondenternas deltagande ha stärkt den pedagogiska medvetenheten kring barns språk. Det kan antas bero på respondenternas reflektionsarbete i arbetslaget då det enligt Folkesson m.fl. (2004) krävs självreflektion i sitt eget arbete för att veta vad man behöver förbättra. Genom att förskolornas ledning strävat efter att erbjuda kompetensutveckling för pedagogerna kan det eventuellt även stärka barnens lärande (Taguchi, 2000).

6.2.3 Dokumentationen av arbetet

Respondenternas dokumentationsprocess kan relateras till två perspektiv, dels till pedagogens/verksamhetens och dels till barnens perspektiv. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) och Johansson (2005) får barn möjligheter att lära sig att reflektera över sin egen läroprocess då de uppmärksammas på vad och hur de lärt sig. Detta gjorde respondent 1 då hon använde dokumentationen av barnens egna sagor i syfte att barnen skulle bli delaktiga i arbetet. De grundläggande uppfattningarna respondenterna hade var att dokumentationen ger möjligheter att upptäcka det som kan förbättras och för att följa barnens utveckling (språkanalys) samt att stärka pedagogernas utveckling. Detta relaterar vi även till Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) när de beskriver dokumentationen som ett verktyg i att synliggöra verksamheten utifrån alla perspektiv, att dokumentationen inte bara är ett arbete i sig utan ett medel i arbetet.

Respondenterna såg dokumentationen som en genomgång av deras arbete. De kunde genom denna metod undersöka, utvärdera och reflektera över det de gjorde samt vilken påverkan det hade för verksamheten. Enligt Taguchi (2000) kan pedagoger återspegla sig själva i barngruppen, vilket kan tolkas som att innebörden av pedagogernas medvetenhet om

undervisningen och deras inverkan på den, påverkar verksamhetens pedagogiska kvalitet. Kvaliteten av verksamheten grundar sig, enligt Folkesson m.fl. (2004), i pedagogernas medvetenhet gällande målen med arbetet. Respondenterna uttryckte sig utifrån detta perspektiv då de diskuterade meningen med dokumentationen. De ansåg att dokumentationen var en del i deras utveckling för att kunna höja kvalitén på arbetet med barnen och genom detta även förbättra möjligheterna för barnens lärande. Utifrån detta anser vi att dokumentation möjliggör utveckling för samtliga aktörer i verksamheten.

6.2.4 Pedagogiska påverkansfaktorer

I dagens förskoleverksamhet talas det ofta om pedagogernas del i undervisningen och hur deras förhållningssätt till sin undervisning påverkar barnens lärande. Därför är det viktigt för pedagogerna i arbetslagen att vara medvetna om de gemensamma förhållningssätten till barns språkutveckling. Vi anser att man ska arbeta mot samma mål för att kunna kvalitetssäkra undervisningen till att fungera för varje barn i verksamheten. Johansson (2003) menar, att man kan finna variationer mellan arbetssätt och strategier beroende på vilka barn som är delaktiga och hur pedagogen förhåller sig till sitt ämne. Verksamhetens uppdrag enligt läroplanerna innefattar "en skola för alla", vilket kan tolkas att pedagogerna måste erbjuda barnen möjligheter till att ta del av olika ämnesområden och allas lika värde. Relaterat till respondenterna kan man tyda att de försökte åstadkomma detta genom en tillåtande atmosfär när de organiserade barnen i mindre grupper, detta gav enligt dem större möjligheter till att samtala med barnen. Det kan antas vara en av förutsättningarna som Liberg (2003) tar upp då hon menar att det viktigaste inte är att kommunicera utan att man tänker på *hur* man kommunicerar med barnen. Det väsentliga är också att se helheten kring barnet enligt Säljös (2000) tankar om det situerade lärande, vilket respondent 2: s dokumentation eventuellt innefattade då observationer gjordes utifrån ett helhetsperspektiv där sammanhang, innehåll och deltagande barn ingick.

Däremot kan det tänkas att respondent 2 inte såg möjligheter i sagoläsning för de mindre barnen, vilket hon relaterade till den fysiska miljöns begränsningar. Detta kan tolkas till Johanssons (2003) tankar kring en väl strukturerad miljö samt pedagogens egna inställningar till undervisningen. Emellertid kan det även handla om att respondent 2 jämförelsevis med respondent 1: s tankar inte såg sagoläsningens betydelse för barns språkutveckling då de i hennes förskola utgick mer från att skapa miljöer för kommunikation. Respondent 1: s temaarbete kan eventuellt grundas i det som Liberg (2003) tar upp gällande sagoläsning. Enligt författaren handlar det om att ge möjligheter för barnen att få ta del av lässamtal kring olika sagor där sagorna tas ur sitt sammanhang för att bearbetas i barngruppen. Detta kan antas stödja barnens förmåga till ett abstrakt tänkande kring sagan, då Lindö (2002) betonar rollekens betydelse för barns tänkande. Att kunna skapa meningsfulla samtal med barnen förutsätter att man anpassar miljön till att skapa tillfällen och möjligheter till kommunikation, vilket även kan innefatta den skriftspråkliga världen enligt Lpfö98. Detta kan antas vara något som respondenterna försökte åstadkomma på olika sätt genom att bilda mindre barngrupper, som enligt dem gav större möjligheter till att kunna se alla barnen, uppmärksamma deras intressen samt att så många barn som möjligt kunde komma fram. De menade att barn i större grupper kan influeras av de andra eller bli blyga eller tillbakadragna, grundtanken kan antas vara barnens trygghet i mindre grupper (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Barn lär med och av varandra i olika sammanhang och det förutsätter att samtliga deltagare är ömsesidigt engagerade till att stödja varandra i lärandet. För att utvecklas enligt Vygotskijs proximala utvecklingszon kan det tänkas att pedagogens stöd i barngruppen har en avgörande betydelse för barnens utveckling (Dysthe, 2003).

I resultatet anser vi oss finna att respondenterna emellanåt reflekterade kring hur deras förhållningssätt före arbetet innefattade tankar om att metoderna eventuellt inte skulle fungera i verksamheten. Folkesson m fl. (2004) menar att den pedagogiska självreflektionen är ett medel till att förbättra sitt eget arbetssätt. Det kan även relateras till det Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar med synliggörandet av barnens lärande, vilket vi tolkar att även gälla pedagogerna. Författarna menar att man måste se helheten av sin läroprocess för att kunna urskilja vad man har lärt sig och hur. Respondenterna kan eventuellt i sina läroprocesser ha blivit mer medvetna om sina tidigare förutfattade meningar och förhållningssätt, vilket visade sig att när de i sin undervisning utgick från barnens perspektiv så ökade barnens lust att lära. Vi anser att samtliga pedagoger bör vara medvetna om hur deras värderingar och tankar kan påverka hur resultatet blir, men även att man är medveten om de möjligheter som finns i att ärligt reflektera för att möjliggöra kvalitetsutveckling i verksamheten.

Förskolan är till för alla barn och därmed ska verksamheten utgå från barns perspektiv. Respondenternas tankar gällande språkets betydelse för barns livslånga utveckling relaterar vi till att de eventuellt var medvetna om den s.k. Matteuseffekten, trots att de inte benämnde det med begreppet. Enligt dem är språket vårt verktyg för kommunikation, delaktighet, samspel och utveckling. Vygotskij (1934) menar att språket är ett verktyg för barnens inre tankar, vilket man kan relatera till respondenternas uppfattningar kring identiteten och självkänslan där språket kan blir ett medel för en inre säkerhet. Respondenterna menade att dessa egenskaper har en enorm betydelse för barnens språkutveckling. Om barnen har en känsla av trygghet kan det tänkas att de blir mer nyfikna på att undersöka nya saker. Lindö (2002) beskriver lekens betydelse för barnens erövrande av sin omvärld där leken ger barnen möjligheter till att pröva på och bearbeta sina upplevelser från sin vardag. Detta kan relateras till respondenternas tankar kring leken som en bra arbetsmetod.

6.3 Slutsatser

Vi har kommit fram till att språket är vårt främsta medel till att dela erfarenheter och kunskap med andra i olika sammanhang. Förskolans uppdrag är att främja lärande för alla barn som deltar i den dagliga verksamheten och det innefattar lika rättigheter till att bli respekterad för sina tankar och åsikter som FN konventionen för barns rättigheter betonar. För att kunna delta och påverka i de sammanhang man är delaktig i krävs det att ska kunna förstå andra samt att kunna göra sig förstådd. Vårt uppdrag innefattar ett arbete i språkstimulerande syfte där vi som pedagoger ska möjliggöra miljöer för lärande och språk. Detta förutsätter att vi är medvetna om alla olika former av uttryckssätt där förmedling sker då vi eventuellt kan möta barn som saknar ett verbalt språk. Vi anser att det är oerhört viktigt att vara uppmärksam på barnens beteenden då det kan i barnens kroppsspråk tydas hur barnen upplever sin tillvaro. Enligt det situerade lärandet som Säljö (2000) belyser måste vi se barnet i det sammanhang som barnet befinner sig i för att på bästa sätt kunna tolka det barnet förmedlar. Genom att ha ett medvetet förhållningssätt till vad som är språk samt hur man kan stödja barnen i deras utveckling kan vi erbjuda grunder till barnens livslånga lärande. Vi vill här lyfta det respondenterna betonade: att språket är grunden till fortsatt lärande samt att all kommunikation är språk.

När det gäller arbetsmetoder så visade sig att en språkstimulerande miljö är en miljö där atmosfären är tillåtande, vilket inger barnen trygghet i sitt deltagande. Den språkliga miljön förutsätter ett samarbete bland pedagogerna för att kunna arbeta mot ett gemensamt mål och att språket blir en naturlig del i arbetssätten. Genom att använda sig av konkret material i språkstimulerande syfte kan barnen lättare ta till sig ordens betydelse då de ser sammanhang och mening (Vygotskij, 1934). Respondenternas beskrivning visade att barnen bearbetar sina upplevelser i leken, vilket vi tror kan ge en viktig kunskap i hur barnen har uppfattat orden samt att det kan grundlägga möjligheter till att finna barn som behöver mer stöd i sin språkutveckling.

Genom att använda sig av observation för att kunna dokumentera och utvärdera barnens och sin egen utveckling är det oerhört viktigt att arbetslaget gör det gemensamt då uppfattningar kring barnets språk kan skilja. Vi kommunicerar på olika sätt med olika personer, vilket vi även tror gäller för barnen med. Vi anser att ett kvalitetsutvecklande arbete börjar med pedagogernas egna reflektioner kring sitt arbetssätt och kring sin verksamhet, för om man inte börjar reflektera så finns det inte möjligheter till att utveckla. För att sedan kunna utveckla någonting så måste man vara medveten om tidigare resultat och metoder för att kunna förbättra dessa (Folkesson m.fl. 2004). Vi har kommit fram till att dokumentering och utvärdering kan göras på olika sätt och att det är ett stöd för både pedagoger och barn i förskolan.

De påverkansfaktorer som vi stötte på i denna undersökning handlade om stora barngrupper. Vi anser att varje barn bör kunna få möjligheter till stöd och stimulans i sin utveckling då alla är unika individer med unika förutsättningar. Dessa förutsättningar är olika och därför måste man se till det enskilda barnets möjligheter vilket kan försvåras i större grupper. Vi anser att man måste se hur gruppen fungerar i helhet och vara flexibla till att kunna bilda mindre grupper vid behov. Detta kan tänkas stärka den individuella känslan av trygghet då man befinner sig i en mindre grupp med tanke på att alla barn lär olika. Vissa barn lär lättare med fler barn, medan vissa kan finna det svårt att koncentrera sig i större grupper. Dagens samhälle innefattar en skola för alla barn, vilket ger för vissa barn svårigheter då de inte kan anpassa sig till de sociokulturella normer som finns inom förskolans och skolans värld. Vi har en skola som ska anpassas till barnen och vi anser att om behovet av mindre grupper finns så bör detta eftersträvas.

Vad har detta arbete för förankring i förskolan och dess verksamma pedagoger idag? Vi anser att det i dagens samhälle är högst väsentligt att uppmärksamma problematiken utifrån språkligt perspektiv i förskolan. Med detta menar vi att språket i förskolans verksamhet idag eventuellt inte har samma genomslagskraft som övriga ämnen i skolans värld, som enligt samhället är viktigast för barnens lärande. Vi tror att om förskolans pedagoger har ett medvetet förhållningssätt till sitt eget sätt att förmedla sig samt förstå barnens sätt att kommunicera på, kan vi erbjuda barnen det samhället kräver av våra barn. Det vill säga att barnen genom språket får möjligheter att införskaffa och assimilera nya kunskaper om vår omvärld där, även de, av samhället viktigaste ämnen ingår. Vår undersökning belyser språkets relevans redan i förskolans undervisning utifrån barnens perspektiv, att det är genom kommunikation som lusten till att lära ökar samt att när barnens åsikter tas på allvar läggs grunden för det livslånga lärandet. Detta förutsätter vilja och intresse från både barn och pedagoger.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Våra tankar kring barns språkutveckling har fokuserats på barn i förskolan där pedagoger medverkat i Q projektet. Det hade varit intressant att följa dessa barn i deras fortsatta lärande i skolan för att undersöka hur och om pedagogers språkundervisning i förskolan gett resultat. Man skulle även kunna jämföra förskolor med språkutvecklande arbete som medverkat i Q projektet med dem som inte har medverkat i projektet.

Utifrån vår undersökning skulle man kunna utöka den med deltagande observationer då man skulle kunna ta del av den dagliga verksamheten under en längre tid. Detta skulle kunna utveckla mer förståelse för barnens del i arbetet samt för hur pedagogernas förhållningssätt syns i barngruppen/verksamheten.

En annan del som hade varit tänkvärt att inrikta sig mot är jämförelser mellan förskolor i avsikten att se om arbetssätten skiljer sig åt. Ett syfte hade kunnat vara att se om det är skillnader mellan förskolor där flertalet barn har svenska som modersmål jämfört med förskolor där majoriteten av barnen har ett annat modersmål. Arbetar förskolorna medvetet med språket efter läroplanens strävansmål eller finns det risker för att arbetet i verksamheten kan bli lidande om språkundervisningen skiljer sig mellan förskolorna.

Ledningen för förskoleverksamheten hade även varit intressant att forska kring. Det hade varit intressant att undersöka deras inställning till förskolans arbete med barns språkutveckling och hur de anser att förskolorna bör arbeta samt vilket stöd det finns för förskolorna i deras språkarbete. Lika tänkvärt är det att även undersöka hur de ser på modersmålets betydelse för barnens lärande.

7 KÄLLFÖRTECKNING

- Abrahamsson, N. & Hyltenstam, K. (2003). Barndomen - en kritisk period för språkutveckling? Bjar, L. & Liberg, C. (red.). *Barn utvecklar sitt språk*. (2003). (s. 29–54). Lund: Studentlitteratur.
- Allwood, J. (2002). Vad är språk? Ahlsén, E. & Allwood, J. (red.). *Språk i fokus*. (2002). (s. 13–23). Lund: Studentlitteratur.
- Arnvqvist, A. (1993) *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Aukrust, V. G. (2002). Klassrumssamtal, deltagande strukturer och lärande. Dysthe, O. (red.). *Dialog samspel och lärande*. (2003) (s. 167–194). Lund: Studentlitteratur.
- Carle, J. (Föreläsning inom kursen LAU 350. 2007-03-28) *Intensivutbildning. Om skrivprocess, etik, examination mm*. Göteborgs Universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Eskilstuna: Liber AB.
- Dysthe, O. (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. Dysthe, O. (red.). *Dialog, samspel och lärande*. (2003). (s.31–75). Lund: Studentlitteratur.
- Folkesson, L. & Lendahls Rosendahl, B. & Längsjö, E. & Rönnerman, K. (2004). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat 11 april, 2007 kl. 14.39 från:
http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf
- Gilje, N. & Grimen, H. (2003). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.
- Johansson, E. (2003). *Möten för lärande*. Kalmar: Lenanders grafiska AB.
- Johansson, S. & Svedner, P-O. (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala.
- Kallin, A. (2003). *Mänskliga rättigheter – konventionen om barnens rättigheter*. Regeringskansliet. (2003).Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri AB.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, C. (2003). Möten i skriftspråket. Bjar, L. & Liberg, C. (red.). *Barn utvecklar sitt språk*. (2003). (s. 215–236). Lund: Studentlitteratur.
- Liberg, C. (2003). Samtalskulturer – samtal i utveckling. Bjar, L. & Liberg, C. (red.). *Barn utvecklar sitt språk*. (2003). (s. 79–102). Lund: Studentlitteratur.

- Lindö, R. (2002). *Det gränslösa språkrummet. Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Løkken, G. & Søbstad, F. (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för Skolutveckling. (2003). *ATT LÄSA OCH SKRIVA – En kunskapsöversikt baserad på forskning och dokumenterad erfarenhet*.
- Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan. Att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Q i Förskolan*. Hämtat 17 april, 2007 kl.10.00 från:
http://www.skolutveckling.se/kvalitetsarbete_ledning/kvalitetsarbete/utvecklingsinsatser/qi_forskolan/
- Rubinstein Reich, L. & Wesén, B. (1986). *Observera mera*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Strömqvist, S. (2002). Om språktilläggnandeprocessen. Ahlsén, E. & Allwood, J. (red.). *Språk i fokus*. (2002) (s. 31– 44). Lund: Studentlitteratur
- Svenska Akademiens ordbok*. Hämtat 11 april, 2007 kl. 14.30 från:
<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>
- Svensson, A-K. (1998). *Barnet, språket och miljön. Från ord till mening*. Lund: studentlitteratur.
- Svensson, A-K. (1993). *Tidig språkstimulering av barn*. Malmö: Graphic Systems.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Söderbergh, R. (1988). *Barnets tidiga språkutveckling*. Lund: Liber Läromedel.
- Taguchi, L-H. (2000). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: Elanders Gotab.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm.
- Vygotskij, L. (1934). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos AB.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Vårt syfte med examensarbetet

Syftet med arbetet är att undersöka hur man i förskolan kan arbeta medvetet med barns språkutveckling och hur pedagogers förhållningssätt till språkutveckling kan påverka deras arbetssätt. Vilka mål har pedagogerna och vilka förutsättningar har barnen för språkstimulans och hur tar man tillvara på dessa förutsättningar?

Frågeställningar i vårt arbete

- Hur uppfattar pedagogerna begreppet språk?
- Hur arbetar pedagogerna för att främja barnens språkutveckling?
- Hur dokumenteras och utvärderas arbetet?
- Vilka påverkansfaktorer kan det finnas för barnens språkutveckling?

Etik

Intervjun är frivillig för respondenten. Respondenten avses här den intervjuade personen. Respondenten kan när som helst avböja att svara och kan avsluta intervjun utan orsak. Resultatet av intervjun kommer enbart att användas som underlag till examensarbetet av Elisa Tolonen och Elin Tyrberg. Intervjun kommer att spelas in och bearbetas konfidentiellt, vilket innebär att eventuella namn på barn, personal, respondenten och förskolan inte kommer att nämnas.

Respondent

Ålder:

Utbildningsbakgrund:

Antal år i det pedagogiska yrket:

Frågeområden

1. Hur kommer det sig att ni medverkade i Q – projektet?
  - Vilka förväntningar hade ni innan projektet?
  - Tycker ni att projektet har tillfört någonting nytt?
2. Vad fick er att välja språkutveckling?
3. Vad betyder begreppet språk för er?
  - Vad tillhör begreppet språk?
4. Hur arbetar ni med språkutvecklingen i barngruppen?
5. Vilka mål har ni gällande barns språkutveckling?
6. Hur dokumenterar och utvärderar ni arbetet?
  - I barngruppen?
  - I arbetslaget?

Vid eventuella frågor vänligen kontakta: Elisa Tolonen (telefonnummer) eller Elin Tyrberg (telefonnummer).

